



R O Z M O W A  
PLEBANA Z ZIEMIANINEM

ALBO

DYSZKURS

O POSTANOWIENIU

TERAZNIEYSZYM

RZECZY POSPOLITEY.

Y

O S P O S O B I E

Z A W I E R A N I A

S E Y M O W.

••(S)••

Roku Pańskiego DC. XXXXI.

229

## CZYTELNIK V.

**D**awam pod uwagę twoją krotką pracę: oto cię proszę, abyś o niej z rozmysłem y bez affektu sądził, y niepierwej aż przeczytasz. A to pomni, iż daleko łatwiejsza jest zganić, niż co lepszego powiedzieć. Ja co mi życzliwość Ojczyzny kazała wykonać. A tak stusznie rozumiem, hic labor professione pietatis aut laudatus erit, aut excusatus. Lubo mney dbam o prozną pochwałę, tego jednak sobie życzę, aby życzliwa moia rada wzięła skutek iakikolwiek. A przynamni ten, że inszych ktorzy więcej nauka y doświadczeniem nad mię mogą, pobudzi aby kiedykolwiek chcieli zabiegać temu w Seimach naszym nierządowi, który co raz gorę bierze z wielkim wstydem y hańbą Narodu naszego. A co większa z ostatnim prawie Ojczyzny y Wolności niebezpieczeństwem. Podawam ia ná to sposob iaki mi iudicium dictavit, y wiadomość Rzeczypospolitey postanowienia, w ktorym znajdziesz niektóre rzeczy ( że nie rzekę nic wyniosłego ) bacznych y rozsądnych uwagi godne.

Et quæ non fricti ciceris probat aut nucis emptor,

Więcej cię niebawię.

## ROZMOWY DZIEN PIERWSZY.

Rochł  
nowski  
w Kście  
głuch  
Pieśni.

**C**zas był poobiedny / dzień iako to w Lipcu gorący / gdyż Warszawa powróciła wsię po niewczasach podrożnych odpoczywałem ( iako wielki nasz Pisarym mowi )

----- siadłszy w cień Lipowy /

Gdzie Gospodarskiej głowy /

Od goracego lata ( pląta. )

Broni list / za wsadzenie przyiemna za

Wtey mowie Ziemiańskiej samotrodnej sali nawiedził mnie X. Pleban / a po przywitaniu y powinszowaniu powrotu mego szczęśliwego / wsiadł zemna w rozmowę / iako ia rozumiem / baczna y rozsądna / ktora nie chce aby miała milzeniem / a za tym niepamięcia zaginać. Wiech to wiedza y czytania inși / coś my ná ten czas sami dwai / o dobru Ojczyzny szczyra mowili życzliwoscia. Kżeczę / Quis leget hæc? Jakobym sie miał oto bardzo trapić y strasować / jezeli to poidzie w uwagę tych ktorzy sa na wstudze R. P. odniosse operaprecium krotkiej prace. Jezeli też proznuiaacy

22

tylko

Perthus  
Sat. 10

tylko / y ci ktery m na tym nie nalezy czytac bez-  
da / desyc mnie ze dam w tym wolnosć wmyslo-  
wi memu conscientia precio. Oyczyznie radzac  
coz dobrym tey bydz rozumiem. Albo mnie  
masz ze niewiem co powiedzial Anacharis?

Liberius  
in vit.  
Philoso.

Matum sibi populum videri, in quo Sapientes  
quæ agenda sunt proponant, imperiti iudicent.

Ktorem jezeli sie to nie podoba / nie na tym /  
ianie dbam o ich rozsadek bynamni / wiedzac y  
pomniac dobrze to co mady na pisal Trime-  
gustus, Qui cognitione imbuti nec ipsi populo  
placent, nec populus ipsis. Alec iakoskolwiek /  
przecie skoda zle w rozyc swoiey pracy / ani dla  
tego iakow mowi ----- peritura parce-

Cap. 9.

Inuenal.  
Sat. 4.

re charta.  
Zdarzy Pan Bog ze cosmy z soba na ten  
czas mowili / w poeciowym setcu / w zyczli-  
wym dobra pospolitego wmysle / w zdrowym  
a baczny rozsadeku mieysce swoje miec bedzie /  
y w uwage poidzie / y na dobro sie Oyczyzny  
obroci.

prece  
do ycmo  
my.

Przybedzy tedy do mnie (iakom iuz nami  
mit) rzecze X. Pleban: Przypatrujac sie W.  
M. y twarz smutna znak utrapionego serca  
wzajiac / przydzie mi rzec illud Plautinianum,

In pseu-  
dolo.

Si ex te tacente fieri possem certior

Here, quæ te miseria tam miserè macerant.

Duorum

Duorum hominum ego labori parvissem labens,  
Mei te rogandi, & tui respondendi mihi  
Ale nie wiedzac zadney przyczyny / bo sie WM.  
y sam zdrowo powrocil / y w wszystkich swych /  
zdrowos takze / y w dobrym powodzeniu w dos-  
mu zastal / proze z kad to pochodzi zes WM.  
tak melankolizny?

Ziemianin. Krotko WM. powiem / iz nie  
prywatny frasunek ( bo chwala Bogu iako to  
WM. mowisz wszystko dobrze y pomyslnie w  
domu) ale publicæ curæ trapiæ serce moie / kto-  
re szyra zyczliwoscia przeciwo mi sey Oy-  
czyznie zdiete / boleć na to musi / gdy v waza /  
ze z nia gorzey co raz sie dzieie.

Pleban: O niespodziany zaprawde / a chw-  
lebny frasunek! O iako malo masz WM. w  
nim Towarzybow! Kto iest proze drugi z tey  
przyczyny frasobliwy? Nemo hercule nemo.  
A dla tego tym t;adkim przykladem tym nie  
zwyczajnym affektem.

Persius  
Sat. 1.

Inuen.  
Sat. 6.

Civis & egregius Patriæ contingis ouanti.  
Boze rodz takich wiele / pewnieyzego znaku  
dlugo trwaley y kwitnacey Oyczyzny miec  
niemoglibysmy / iako sila WM. podobnych.  
Ziemianin. Uazbyt mie WM. chwali / af-  
sektowi w tym swemu wolne wyrzucacie wo-  
dza /

dzá / ktory idá iednák przyimúie seu de me iudic-  
cas, seu erras. Wiedzac ze to nie z pochlebstwa.

Amamli co rzec o sobie / to smiele mo-  
ge / je ná zyczliwosci ku Oyczyznie nic nie scho-  
dzi / gdyby tak ná sielách y dowcipie / y do-  
statku.

Pleb. Masz to WM oboie / y obracaś ná  
vsluge R. P. Ale nie czyniac daley WM. pane-  
gyum, bom skapy w taka mowe / á z wlasz-  
wozcy / wracam sie táczy do mego pytania / y  
znouu proste powiedz mi WM przyczyny /  
dla ktorey Oycyzna hanc sollicitudinem WM.  
powabia / ktora lubom ia záwse vznawat zá-  
liwa / teraz iednák zda mi sie bydz nád zwy-  
czay. Ziem. Lácno sie WM. przyczyny domy-  
slic mozesz / wiedzac zem z Seymu przyiachal.

Pleb. Albo sie rozerwasz iak y przystley? Ziem.  
Niewiem iako WM. mam powiedziec / bo ia  
konfluzya Seymowa nienazywam / gdy tylko  
sam Vniuersal v mowiony / y to taki / z ktorego  
ani Woysku zaplata / ani Oycyznie obrona.  
Pleb. Adla Bogay takze to Seymy albo sie  
rozrywac beda / albo zle zawierac? Czegoz sie  
spodziewac mamy / z takie zatrudnienia Kad  
publicznych? Ziem. Ja wierá niewiem. Pleb.  
Ale ia WM. krotko powie. ná upadek sie chyli  
zgotá Szlachecka wasza wolnosć / mole sua  
ná kto

Kozumie  
si. o r. 16  
dwulet-  
nim Se-  
mie.

ná ktorey je iuz przez czas niemaly iakoby ná  
fundamencie zasadzone iest postanowienie R.  
P. waszey / trudno sie nie ma obawiac ( strzez  
Boze ) albo odmiány / abo ruiny / kiedy iey fun-  
dament swankuie. Kto iednák rozsadtlem  
WM. tego iest przyczyna? Ziem. Kto? My  
sami ktorych tam strozami Wolnosci miec  
chcizno. Pleb. Zaprawde pieknie iey strzeze-  
cie / Seymy tym samym znoszac / gdy nic ná  
nich zgodnie nieumawiacie. Podobno nikt  
tegonie vznawa / je predzey zguby nie moze  
bydz Wolnosci waszey / iako vtráceniem iuris  
intercedendi, y glosu wolnego. Ktorego iz náis-  
wiekszy plac iest ná Seymie / y tam tylko wla-  
snielowá owe mieysce máia: Ná nas, nic bez  
nas; dla tegoz gdy wam y ten przez taka nie-  
zgode vpsynie / obawiac sie aby wam do tego  
nie przystlo co sie w Rzymstkim stalo Pan-  
stwie / gdzie suspecto Senatus Populiq; imperio,  
ob certamina potentium, & auaritiam Magistra-  
tuum, bono Reipublicæ interfuit, omnem po-  
testatem ad vnum conferri. Tacitus l.  
Annal.  
Idem r.  
Histon. **Ná tak o wolnym  
nászym do tad Narodzie napisá ná potym / iá-  
ko napisano o wolnym také Rzymie /**

Nam qui dabat olim  
Imperium, fasces, legiones, omnia, nunc  
Continet, atq; duas tantum res anxius optat  
Panem & Circenses.

A sławna wasza Poselska Izba / ktera teras  
domicilium libertatis, legum Officinam. dosyc  
pieknymi / chwalnymi / a malo nieslufnymi  
tytulami nazywacie / albo cale zginie / albo ie  
zely sie odmiemi / taka bedzie iako owá / w ktorey  
non Contule sacrae

verius  
Lib. 3.

Fulserunt Sedes, non proxima lege potestas  
Prator adest, Vacuaq; loco celsere curules,  
Omnia Caesar erat

Plinius  
in Paneg.

W ktorey iuz niebedzie miało mieysca smiate  
teraz y wielow. adne: Niepozwalam; A zostan  
nie miało niego / nura & sedentaria assentendi  
necellitas, iako tambylo / gdzie vnus solusq; cen  
sebat, quod sequerentur omnes. & omnes impro  
barent. Do czego lubo niewoyna was y gwałt  
przymusi / tedy sama niezgodá przywiedzie.  
Dla ktorey / niemogac podolac sprawom pu  
blicznym / nieznaduiac żadnego z waszych kon  
sultacyi skutku / musicie rzad ten puscić ko  
mu inhemu / sami zostawszy magnitudine ni  
mia communiam curarum expers populus; Bo  
iezeii sie ieden Seym rozerwie / drugi samym  
tylko podatkiem skonczy / o trzecim co inhego  
rozumiec? tylko ze tak wielu materiom o raz  
skupionym niewystarzy / y albo z postrachm  
niebezpieczeństwa / obmysleniem samey tylko  
obrony bedzie konkludowany / albo iezeli go  
żadna

Tacit  
3. Hist.

żadna gwałtowna potrzeba y postrach nie  
przywiedzie do konkluzye / zerwie sie iak y  
pierwsze. A interim wshytká moles rzadu Dy  
czyzney musi przysc pod wladza iednego. W  
ktorym lubo sie wam sila niepodobac bedzie /  
iednak dla niezfornych animusow waszych /  
dla tak wielkiej niezgody (ktera miedzy wa  
mi krzewic pars consilij erit) poprawy zlemu  
rzadowi nie znaydziecie. Ziem: A iac to wshy  
stko bardzo dobrze vznamam moy Ksieze Ple  
banie / ale ilekroć o tym mysle / przyznam sie  
iz consilium & remedium intra querela W. M.  
iezeli cheesz non conuicium facere naszym zwy  
czaiom / sed medicinam, powiedz proste swoje  
zdanie / iakoby zabiezec tak zepsowanemu spo  
sobowi naszym konsultacyi / y iakoby (bes  
naruzenia iednak wolności) Seymu porza  
dek naprawic / aby mogl odnosic szesliwe  
konkluzye. Pleb: Nie jest to Dyskurs nalezacy  
stanowi y powolaniu memu. Bo lubom tes  
z vrodzenia Szlacheckiego do glosu wolnego  
nalezat / iednak ze na pierwszym zaraz do vstu  
gi Dyczystey wstepie multa mihi adueria fu  
ere, nam pro pudore pro abstinentia, pro virtute,  
audacia, largitio, auaritia vigeabant. Quae etsi a  
nimus aspernabatur insolens malarum artium  
przecie iednak obawiajac sie aby mlodego v  
mystu

przywas  
wa die  
parin / o  
spofob 3 t  
liczma  
proa.

Pleban  
sic vima  
a se ten  
Dyskurs  
nie tego  
nalezy  
powulaz  
niu.

Sallust. in  
prafatio  
ne ad Ca  
tilin.

B

mystu nieprzeciągnać złych wietrza Kupá /  
wolałem wczesnie obrócić stan życia / prozen am-  
bitionis & pallentiū curarū, prozen kłopotow/  
prac / trudow / Ktorzym w tak zepsowaney  
R. P. y daleko ab instituto oddaloney / däre-  
mno ponošif. **R** mawiałem sobie / co kiedyś  
Zeno powiedział: Si malè Rempub. rexero, Di-  
is, si benè, Ciuibus displicebo. Laërtius  
in eius vitæ Ktorzym jem  
wiecy przewrotnych widział / albo musiał  
być w nich być naśladować / albo być w nich w  
nienawiści. **A** oboygá tego chronić się trze-  
ba; **T**o jest / ani słym być podobnym / dla te-  
go że ich siła / ani tak wielom nieprzyacielem/  
dla tego że im niepodobny. **C**iuilis vitā, zwła-  
szczā w nienawiści conciuium, y sobie kło-  
dliwa / y R. P. nieużyteczna. **D**la tych przy-  
czyn od vsługi publiczney oddaliwszy się ży-  
cie prywatne Bogu á sumnieniu darowałem.  
Et quarenti, num mihi curæ Patria, myśl nie-  
tylko pálec w **L**iebo obrociwszy odpowiem /  
mihi vero curæ illa Patria, **P**omniac na vpo-  
mnienie **P**awła **S.** że nostra conuersatio in-  
Coelis. **Z**aczym proše niech bede wymowiony/  
boć iáko jest w przystowiu / currus bouem non  
trahit. tak że ia też przeciwnym sposobem y prá-  
wie opák / **R**siadż **S**zláhcicá / domá siedza-  
cy / tego ktory záwše ná vstudze R. P. iáko  
mam

mam informowác w spráwách / Ktorzym ani z  
powołania mego / ani z doświadczenia / by-  
nie moze wiadomy? **Z**iem: **M**áchiawel / Kto  
tego ingeniū, wielkiego **L**ipsiusá rozsádkiem /  
acre, subtile, igneum, y słusniey dáleko niż  
wego ktory go názwał Scribam exthymelic  
recoctum, & virum nullarum literarum, iáko by  
to namedrżymi byli; Ktorzy náuczeńšymi / co  
owšem czestokróć / w tey zwlászczā náuce kto-  
rz on podawa / opák bywa / ten mowie má-  
chiáwel w **P**rzemowie do **P**ána swego / wy-  
mawiając się / że człowiekiem prywatnym bez-  
dac / powaza się oiego powinności dífkuro-  
wác / te przyczyny po sobie przynosi / iż iáko  
kto kraj opisuie / gory z dołu mierzy / y w waza-  
á ná pádoly y ro wñiny z gory pátrzy / tak ná  
vznánie natury poddánych / trzeba być **P**á-  
nem / ná v, nanie natury **P**ánow trzeba być  
poddányim. **J**a też tak powiadam / że ná v, zná-  
nie R. P. trzeba być in otio, ná v, wage **V**ite  
ciuilis, trzeba priuata agere, nie ináczy iáko ná  
przyp, trzenie się dostonále **K**omedyeey trzeba  
siedzieć przed theatrum. **Z**aczym mieć **W**m, z  
tąd słusney nie mozeš wymowki. **A** luboš **W**,  
m, stan **D**uchowny y **S**połoyny przed się  
v, ziać / nie dla tego iednáć wyzulés się z wro-  
dzonego przeciw **O**czyznie áf, ktu / ktory do-  
bra rada oświadczyć mozeš. **G**dyž iáko **P**i-  
22  
fino 8.

Polit.  
ad Lect.  
Daniel  
Heinfius  
Orationi

780  
dienta  
nin odo  
powi

Przf.  
ad Cosm.

3 cono-  
scier bene  
la natum  
de popo-  
li. bifogna  
esser Pren-  
cipi, & a  
conscior  
bene que-  
la Princi-  
pi couie-  
le effec  
popolare.

Ad Phil-  
lip. 3.

Pleban  
racym  
memis  
pue fle  
tezbna

smo S. mowi: Anima viri sancti enunciat ali-  
quando vera, quam septem circumspectores se-  
dentes in excelso ad speculandum. Pleb. Na to  
wszystko cos WM. powiedzial / krotko odpo-  
wiedziec moge: A naprzod racya z machia-  
wslá przewrotnego przyniesiona / tym znoze,  
co napisal Orator Rzymiski: Ad Consilium de  
Repub. capiendum Caput est nosse Rempub.  
Ktorey wiadomości / iz żaden doskonały  
mieć nie może / chyba doświadczeniem / dla te-  
go ia prywatnie żyć / prozen iey bydz może.  
Co zaś do afektu przeciwko Oyczyźnie / mam  
szery / y nie wyzywam się z niego. A co po-  
winność moia niesie / oświadczam go tym /  
gdy Pana Boga o pomnożenie szczęścia iey /  
gorącym sercem prosze. Daley nie moia rzecz /  
gdyż nauczył mnie tego Biskup Cyrenycki / iz  
civilium virtutem iungere cum sacerdotio velle,  
est miscere omnino non miscenda. Te zaś sto-  
wá z Pismá S. przyniesione nie mnie sluza.  
Ziem. moglbym też via ná to odpowiedziec /  
ale nie chce się wtym spierać racjami / wole to  
prozba wymoc / ktora pilnie powtarzam / abyś  
mi WM. dopomogl Dyskursu tego / ktory m-  
ni narużył by namniey wołacyey swoiey / a  
mnie możesz dać okazya zdrowey rady / kto-  
ra zaśu swego / podać pod uwagę Bráci moi  
moge

Ecclesi-  
ticus  
Cap. 30.

z. De O.  
rat.

Sineflus  
Epist. 67

Siemaz  
ni Fo  
niecnie  
powl.

moge. Ani tu Seym / ani Seymik / ale nas  
dwuch prywatna rozmowa. Acz y tam Du-  
chowna rada ma miejsce / ktora swiatobli-  
wych Przodkow veteri instituto, szczęśliwie  
zasiadla w Senacie / iako tezy w Tribunale.  
A nad to iedne pieczęć ( ktorey v nas powaga  
jest wielka ) zawsze Duchownym rekom po-  
wierzaia / abyście WM. tym lepiej vznawali  
bona malaq; Reipub. ad vos pertinere. Stey te-  
dy nowey przyczyny / a ( co wielka niech be-  
dzie ) za pilna prozba moia / niechciey się WM.  
iuz daley wymawiac. Pleb. Jac / iako wiec  
mowia / nie chodze na Biskupich nogach / y z  
tadze mniey do publiki nalezac / mniey mi  
potrzebna wiadomość spraw R. P. y sposá-  
bianie się do niey: Jednak iuz się nie wyma-  
wiac daley / poniewaz żadne nie ida v WM.  
racye / tam honesta voluntati. y temu rzádke-  
mu WM. przeciw Oyczyźnie afektowi / da-  
ruie to / że się wdám w ten ktorego WM. po-  
mnie potrzebuiesz Dyskurs. A tak

Virgilius. Te mandare decet, mihi iussa capessere fas est.

Powiedz tylko WM. w ktorey materyy  
chcesz słuchac zdania mego. Ziemian. Juzem  
raz powiedzial iz o sposobie zawierania Sey-  
mow: Bo mym zdaniem pokad sie to w swoy  
B3 porza



Arcty  
dce w  
przod  
dionie  
terca  
R.P.  
postam  
wjeu.

porządę nie wprawi / nie po tym wszystkim /  
cokolwiek o rzadu publicznego naprawie be-  
roko wiec Dyskutujemy. Pleb. Służna ro-  
WM. uwaga. Jednak wielka y trudna po-  
dales mi WM. materia / na ktora zaraz y  
bes rozmyslu dać skuteczny respons: nie iest  
rzecz moiej glowy. A nie z tad by teztro trze-  
ba zacząć. Boć to zle Seymowanie / iest tylko  
skutek zley przyzyny / ktorey origo z tad / jes-  
ście daleko od pierwsego tej R.P: postanow-  
wienia odstapili. W przod tedy / gdybyś  
WM. chciał posłuchać / powiedziałbym de  
hoc statu Reipub. w ktory nie obacznie w pa-  
dla / co rozumiem. Bo lubom Ksiadz / lu-  
bo aratem a Republ. procul habendam decreui,<sup>Sallust. in  
aul.</sup>  
przyznam sie iednak iż bywając na kilku Sey-  
mach / przysluchywaiać sie publicznym radom /  
y pytaiać sie tezt onich / pro copia iudicij & do-  
ctrina. uwazalem niektore wtey mierze rzeczy  
non cum vulgo. Ziem. Posłucham chetnie rad  
y nie testliwym vchem / wszak wolno bedzie  
dissentum powiedziec / y nieuraziś sie tym W.  
M. Pleb. Wczesnie widze waruicś WM.  
sobie kontradikeya / ktorey ia brać priuatum  
nie chce / wiedzac iako sie w niey wšyscy W.  
M. publice tohacie. A mam je zacząć: Ziem.  
Minie Boze. Pleb. Fiat Wolności wasey / Za  
iako czynna

iako wšytkich rzeczy / małe początki / y niepo-  
dobne ad ea incren ēta w ktorych teraz iest / kurs.  
wieś WM. bardzo dobrze. Abowiem staro-  
dawni Przodkowie nasi / pod kaskawym pa-  
nowaniem Krolow zyiać / praw niepotrzebo-  
wali / iako Iustinus opierwšyich onych y pro-  
stych ludziach mowi. Populus nullis legibus  
tenebatur, arbitria Principis pro legibus erant.  
Aż tezt y te vstawione / ale iako to w grubym y  
prostym iestże na ten czas Narodzie / proste y  
orzeczach maśey teraz wagi / iako statut nasz  
pokazuie. Potym z kaskawości Krolow / czy-  
znie obaczenia / y takie na vtwierdzenie swo-  
bod Szlacheckich vchwalone / quēis etiam Re-  
ges tenerentur. Ktorzy nie bedac anxij potētia  
ani tak bardzo pilni w ostrzezeniu swego do-  
stoinstwa a Poddanych swych odwaga y v-  
slugami obowiazani na pierśiach ich sen be-  
spieczny / y dla afektu ponich doznanego / ro-  
zumieiac altissimum munimentum, munimen-  
to non egere, przyczyniali Szlacheckich swo-  
bod / y co racy wodza wasey wolności wypu-  
szali. Ktora gdy tezt swe siły wzięta y vzna-  
ła / niektore rzeczy lubo wymogła na Panach  
swych iednak iakoby vprosiła. Alec  
Plebs vetus, & nullis etiam tum tuta Tribunis  
bedac / nie mogła miec tak wiele wśadze y  
potegi. zakas

Lib. I.

Plinius  
in Paneg.

Quid. Fa-  
stor. 3.

Przestar  
siedzieć  
w nich

Za Kazimierza Krola pierwszy raz do rady publiczney Seymowey / ktora tylko Krol a Senat traktowal y zawieral / wezwany tez Stan Kycerski. Neimpe ( ze to Kromera po wiem slowami ) sciscendi tantum, in bellum tributi causa. Deinde verò siue Principum in-

Lib. z. de  
Rep. Po-  
lona.

Ktorzy  
nie slysz  
Tribun  
Kycer  
podobni

Wlasnie takowa wladza iaka w Kzymie mieli slawni oni Tribuni plebis. Tam bowiem Pospolstwo / rozumieiac sie bydz obciazonym od Senatu / zbroynie y armatno in sacrum mon-tem, gdy z Miascá vstapilo / otrzymalo to na koniec vt plebi, sui magistratus essent sacro-sancti, y vstanowili Strozow wolnosci swo-iej. Ktorzy in vestibulo Curiae ( Templum enim ingredi non licebat ) bedac / wszystkie od Senatu vmowione S. C<sup>ia</sup> vwazali / y iezeli nie byly przeciwnie wolnosci ich / one potwierdzali przypisawszy literam T. Albo tez znosili Solenni verbo : Veto. A wszystkie Drzedu tego mocy wladza byla / wprzeczeniu vchwale Senatu y niepozwoleniu na prawa ktoreby z vszepkiem wolnosci ich byly. Ktora pra-rogati-

Liuius  
Lib: z.

Fenestella  
a seu An-  
dreas  
Floccus.

rogatiwe nazywano ius intercedendi, ius Sanctum, potestas sacrosancta. Jakoz w takiej to powadze miáno. Czym oni vnesnei / nie kontentuiac sie tym co im zpierwzego ustanowienia nalezato / etiam turbulentis rogationibus R. P. trudnili / prawa stanowiac podlug wolei swoiey / woyny vchwalaiac / woyska / prowinscie / tym naznaczaiac / owym odeymuiac / y naywiecy / zgotá nad inze vrzedy rzadzac w Panstwie Kzymskim. A nasy PP. Postowie czynie tak tez wlasnie postapili sobie ? A bowiem do Rady publiczney przypuszczeni raz bedac / iuz zniey nie vstapili wiecy. Chyba gdy nie kontentuiac sie swoim Niepozwalam / osobne sobie koso vczynili. Nam tantum ij (mowi Kromer iakoby orzeczy iezdze czasow iego nowey) nostra tempestate arrogare sibi ceperunt, vt nullam rem iniussu suo decerni a Rege & Senatu, aut fieri vellent. Et in Senatū atq; adeo in Regem ipsum, censuram grandi supercilio sibi sumerent. Jakoz powiodlo sie im to dobrze / gdy do tego przyšlo / ze Stan Kycerski / lubo ostatni miescem / potega iednak toznymi vprzywileiowaniami prawnami rzec smiele moge pierwszy iest w R. P. naszey. Wszytko abowiem wydarl Senatowi / procz tego ze przy Krolu wczesnie siedzi. On prawa

Wlasne  
czy goy  
wiecie  
przyczynili.

Histori:  
Lib: 21.

C

piše

piſce y umawia / y dopiero pięć dni przed Kon-  
 kluzya / ( iako w ſwiezey czytał Konſtitu-  
 cyy ) do Krola przychodzi y w Senatu. Gdzie  
 prawie inuerrordine zoſtawac w prawdzi-  
 tym obiemã Stanom / to ius intercedendi, ie-  
 dnak o tym tylko mowia / co im Poſelſka Izba  
 czyta: Kto a tym je prawem nic wiecy czytac  
 nie ma / tylko to co ſama w przod zgodnie umowi  
 y konkluduje. A tak ſam tylko Stan Rycerſki  
 ſprawy publiczne traktuje / a Senatorowie z  
 Krolew in puluere pingunt. Przed tym / poſad-  
 ta wolnoſć w ſwych granicach ſtała / ſkromno-  
 ie y przodkowie naſi / na dobro Oyczyzny / na  
 oſtrzezenie Swobod / na obrone praw zaży-  
 wali. A byſo to chwalebne temperamentum  
 władzy Krolow / aby ſie nie wnoſieli ſwo-  
 tega w nieſtuſne panowanie. Jednak iako  
 krefa tey władzy nie vznawacie / y daleko ie-  
 inaczy nad pierwſze zażywanie y ſtãnowienie /  
 niewiem iezeli to praſidium libertatis, nie wie-  
 cy ſkodzi niſz pomaga. Naſtapielſy a bowiem  
 mala artes chciwoſć y ambicya / y prywatã ra-  
 dy wſyſtkie mieſzãiaca. Uuſz y por nie rozſa-  
 dny / niedbaſtwo o dobro R. P. nie zgodne /  
 na koniec y nie ſforne animuſe / ktore w takiey  
 kupie / & inter tot diuerſa ingenia. konieczne być  
 muſza. A bowiem / o moy Boże / rozne iak tam  
 rozſad-

przed tym  
 w ſwie-  
 y potrze-  
 bna wol-  
 noſci ta-  
 funkcy-

Teras  
 me 1 ff.

rozſadki / iak przeciwnie Sentencye / iak mien-  
 ne głowy tak je zdalo mi ſie conſilio factum.,  
 lubo wiem / ze nie wymyſlnie / gdy na przyſtley  
 Koronacy Izbe naznaczono Poſtom pod  
 Głowami / z ktorych każda inakſza ma twarz  
 y poſtać. Był to obraz y prawdziwe mien-  
 nych wãſzych wymyſlow wyrażenie / ktorych  
 wyliczyć trudna rzecz / y wypowiedzieć. Zna-  
 dzieſz tam inſcitia Reipubl. nie wważnych / y do-  
 traktowania ſpraw tak wielkich / baczenia  
 miãſkiego / a wielkiego oſobie rozumienia /  
 quibus eloquentiaſ latis, ſapientia� parum. Zna-  
 dzieſz vulgus vacuum curis bez rozſadku żadne-  
 go. Znaidzieſz / ktorych o dobro poſpolite / y  
 całoſć Oyczyzny / małe ſtãranie albo żadne /  
 ale priuata cuiq; ſtimulatio, & vile decus publi-  
 cum, ktorzy ſlowy wſpaniałymi / y pełnymi a-  
 ſektu czynia ſie żarliwymi ſtrożami wolnoſci /  
 a ono aliud clauſum in pectore, aliud promptum  
 in lingua. Słow ſiã / rzeczy mało. Znaidzieſz  
 pod iednym je wolnoſci praetextem albo na-  
 ſtepuia cych na Pana / albo mu wſluguia cych /  
 a w rzecz ſame weyzrza wſy / inter inſenſos &  
 obnoxios neutris cura libertatis. Znaidzieſz prze-  
 dãyne ſentency / zakupione y opłãcone iezyki / a  
 takowi wierza iako w Artykuł wiary ſwie-  
 tey: nihil eſte cum lucro malum. Znaidzieſz  
 ludzi

Salluſt. in  
 Catil. Ta-  
 citus.

Idem 1.  
 Hiſtor.

Salluſt. in  
 Catil.

Tacitus  
 1. Hiſtor.

Sopho-  
 eles.

dla niez-  
 godnych  
 y przez  
 r. ornych  
 wymyſlow  
 ktorych  
 Prokcie  
 opisanie.

ludzi sumntenia przestronego / albo rządy prze-  
wrotne / y P. Bogą sie nie bojących / ktorych Co-  
filia vt impiorum fraudulenta. Ktorzy rądy do-  
brey y baczney dać nie moga / gdyż iako Mes-  
drzec mowi: In maleuolam animam non introi-  
bit sapientia, á lubo też iest nie málo bacznych /  
rozsadnych / cnotliwych / zyczliwych Oyczy-  
znie / iednak iácnó ich przemoże zlych wietrza  
kupá. Bo z Cnota towarzyszy skromność / ktor-  
ta wystąpić woli spornym vmyślom / niż ich ad  
temeritatem, do ktotey skłonne sa / przywodzić.  
Uá takich tedy rądách záwisła cálosć y bezpie-  
czeństwo Oyczyzny / takich ma wolność sro-  
zow / takich práwá y swobody obrońcow. Co  
rozumieniem iácnó mi WM. przyznaß. Ziemia.  
Przyznam. Bo trudno przeczyć temu / co  
rzecz sama świadczy y pokázuie. Ale rad po-  
slucham / co WM. zá remediū podaß ná to.  
Boć to iednego ma być powinność / znáć cho-  
robe / y leczyć. Ktora jest W. M. iako bacz-  
cále poznal / czekać bede / iaka daß ná znieśienie  
iey råde. Pleb. Uech pierwey przywiode ten  
Dykturs do kresu ktorym mu náznaczyß.  
Pokazawßy bowiem / iż Postowie náßy y  
pierwszym postanowieniem / y przyczynieniem  
záś władze swey / Tribunom podobni ponie-  
waß optimè docemur Exemplis, quæ id, quod

Plin. in  
Panegy.

práci-

precipiunt, ostendunt fieri posse, przypátrze sie  
z WM. co też zá skutek władzy ich y potegi  
był w R. P. Rzymskiej. Krotko mowiac /  
gdy swey tylko pilnowáli powinności / y nie  
wykraczáli z iey granic / strzegli powzechney  
wolności / Senat trzymáli ná wodzy / wyso-  
ka Konsulow potege miarkowáli / y zgoła R.  
P. in eo temperamento, iakiego iey postáno-  
wienie potrzebowało / zátrzymywáli. Ale  
iako fiducia S. Iuris, przyczynili sobie tak wiele  
potegi / wßyßkich tumultow y zamieszánia /  
y wßelkiey Páństwa Rzymskiego niezgody /  
(o czym Historia iego Herodo świadczy) ábo  
Authorami ábo znácznymi byli pomocniká-  
mi. Ilekroć bowiem do buntow y nieposlu-  
szeństwa / do sádky roznych podála sie oká-  
zya / non deerat multitudini, funalis lax Tribus  
nitia, quæ temeritatem eius & ruentem comita-  
retur & languentem actionibus suis inflammaret  
Wyliczyć tego przykłády rzecz trudna / á pá-  
mietne też sa rozumieniem WM. pon eważes His-  
toria czy. at / y iácnómi przyznaß / iż (iako  
krotki ále zápráwde síla zánykaiacy Histo-  
ryk mowi) seditioinum omnium causas Tribus  
nitia potestas excitauit. Quæ specie quidem tu-  
endæ plebis, re autem Dominationem sibi acqui-  
rens, studium populi ac fauorem, frumentarijs,  
C 3 agra-

Valerius  
Max. lib.  
4. cap. 8.

Florus  
lib. 3.  
cap. 13.

299

Caesar  
przez  
R. P. opo-  
nowal  
Julius  
Caesar.

agrarijs, judiciarijs legibus aucupabatur. Zgoła  
nie bawiac się wiele to powiadam / iż iako tru-  
dnia zawże ta władza R. P. tak też is też  
zgubita. Zbowiem owętory sobrius ad Rem. Plutar. iā  
vita eius.  
euertendam accessit (iako o nim Cato powie-  
dział) ieden mowie ex tribus Syllae discipulis,  
widzac że zamyslom iego / y nie wtkroconey pa-  
nowania chciwości / naitretszy y naitacnieyszy  
przystep przez Plebiscita, sposabiāiac sobie  
wczesnie / y gotuiac te droge do dalszych zamy-  
słow / authores restituendae Tribunitiae potesta-  
tis, cuius vim Sulla diminuerat enixissimē iuuit. Sueton.  
in vita  
Caesaris.  
cap. 5.  
Nie inaczy / iako ten / kto chce wziac obronna  
Sortece / tam sturim gotuie / y obraca kedy iest  
naitabża / tak on widzac że R. P. naitarzney  
zepsowana byla w tym Tribunow Drzedzie /  
ktory na ten czas sacrosancta iua potestate, chci-  
wości tylko y ambicyy moźnieyszych wslugo-  
wal / Woiska im y prowincye / y naitwieksze  
Drzedy / ba zgoła Wyzyzne przedawal / tam  
machiny swoje obraca / a to wšystko praxtextē  
ostrzeżenia wolności powšechney. Był zgo-  
ła iednym z tych / ktorzy ut imperium euertant, Tacitus  
libro 16.  
Annal.  
libertatem praferunt, si euertent, ipsam aggre-  
diuntur. Iakoż rzecz to sama pokazala / po skon-  
czeniu abowiem szesliwym wojny / chcac  
sie do Rzymu powrocic / wymogl w przod ze-  
zwolenie

Florus  
libro 4.  
cap. 2.

Caesar lib.  
1. de bello  
Civil.

idem ibi-  
dem.

zwoleniem dziesiaci Tribunow wperwienie /  
ynadzieie / ze miał bydz za powrotem swym  
Coniulem obrany. Ktora obietnica / gdy mu  
za rozetwaniem zgody y przyiazniey z Pom-  
peiuszem / znouu negabatur, azby woystko roz-  
prawiwszy veniret Majorum more, niechcial  
on popelnic tak grubego erroru, ale mocnie fla-  
gitabat decreta, z tym sie oswiadcziac / ze  
Woyska pusciac niemogl azby nadzieia godno-  
sci wczyniona / ziszczona byla. A Senat wi-  
dzactak iawne sprzeciwienie sie R. P. / w  
chwale wczynil / uti ante certam diem Caesar ex-  
ercitum dimittat, si non. faciat, eum aduersus  
Rempublicam facturum videri. Uciekl sie on  
naprzod do swey zwyczajney obrony / y okupi-  
wszy sobie dwuch Tribunow / wymogl to / ze  
podlug wolności / y władze swey / intercesse-  
runt S. C. Na co nie dbaiac R. P. gdy znou-  
wu uchwalila (co w naitwieszych tylko swych  
niebezpieczeństwach zwykla przed tym czynic)  
aby Consules, quiq; pro Consulibus sunt ad Ur-  
bem, viderent, ne quid Respub. detrimenti cas-  
peret; Widzac / ze iuz za Nieprzyziacielā Wy-  
czyzney byl obwołany / napoczatku woiennych  
zamysłow / do woyska sweo maiac mowe / wy-  
liczywszy krzywdy wšytkie / ktore od Nieprzy-  
ziaciol swych ponosil / naitwiecy nouu in Rem-  
pub.

pub. introductum exemplum queritur, quod  
 Tribunitia intercessio armis opprimeretur, quā  
 liberam Sylla reliquisset etsi omnibus rebus alijs  
 eam potestatem nudasset. **Cosż** za respons <sup>idem</sup>  
 woiska odnosi? **Sam** niech opowie: Concla-  
 mant milites sese paratos esse Imperatoris sui  
 Tribunorumq; plebis injurias defendere, y tak  
 tym prætectem ten misy obrońcá wolności o-  
 raz y **Kubikon** y práwá przestąpił y rzucił kost-  
 ke o cálosć **Oycyzny** / woynę zaczął / **ktora**  
**R. P.** w iednego pánowanie odmieniona / y  
 wolność zgubiona. **A** tá władza / **ktora** swo-  
 bod strzedz miała / tá zniszczenia ich przyczyna  
 najwietsza była. **W**yniosł y przed ambitio-  
 sissimum ciuem swoim fauorem w tak wielką  
 potęgę / á potym dawł y mu tak pozorną okazy-  
 a ná zniszczenie wolności / á to najwiecy przez-  
 nie cnotliwego **Curioná**, **ktory**

Gallorum captus spolijs, & Caesaris auro  
**Wiecy** / iáko tenże Poëta mowi / **R. P.** zásto-  
 dził / niżli **Sylla**, **Marius**, **Cinna**, **Caesare**q; do-  
 mus series. y przyczynę tę przynosi / je ci

Y nam ste  
 obawiac  
 z kleyse  
 przycy-  
 ney tak o-  
 wegoz ef-  
 fecen.

----- emere omnes, hic vendidit Urbem.  
**Taki** był skutek władzy **Tribunow** **Kzym**  
**skich** / y ten z nich **R. P.** tak sławnego **Pán-**  
**stwa** pożytek odniosł / to jest wpadek wolno-  
 ści / zgube y ruiny swoje. **A** my czego sie spo-  
 dziewać

**Dziwać** abo obawiać mamy? **Jeżeli** to pra-  
 wdá / iákoś prawda / iś similium par ratio, toć  
 z iednákicy przyczynę efektu iednákiego.

**Ziem-** Prośenie straż **W. M.** áni tak wroż  
**Oycyznie** nášej. **Juz** ten **Pleban** co złe wrożył  
 dawno umarł / á przecie náśá **R. P.** w swey  
 cálosći stoi. **Zwykła** opátrznosc **Boska** / **ktora**  
 ra vznawamy / tá nas y dáli piastować bedzie  
**A** nie mamy też y potęga / y chciwoścía **Pán-**  
**wania** **Iulio** **Caesari** podobnych. **Ani** tak iest **R.**  
**P.** zepsowana / áby wziąć nie mogła poprá-  
 wy / o **ktory** rázy powiedz **W. M.** zdanie  
 swoje. **Pleb.** **Já** nie wroże. **Ale** y przez tego  
**Plebaná** wierá baczne **Vaticinium**, nie bázno  
 od skutku iest mienne. **Bolubo** to **R. P.** stoi /

**Platuu.** ale w niej / to czym **Pánstwa** gina velut herba  
 irrigua succreuit vberrimè **Wiec** / co sie ná opá-  
 trznosc **Boska** wšyscy odwoływacie; **Wiem**  
 to że **Bog** miárkuie / znośi / y stánowi **Pán-**  
**stwa** / i ple ( iáko mowi **Prorok** ) mutat tempora  
 & ætates, transtert Regna atq; constituit? **ale**  
**ktora** nám obiecał / że nas y dáli iáskáwie piastow-  
 wac bedzie? **Czy** zarábiamy ná to? **A** jeżeli  
 niemáś takich / coby to chcieli / y mogli dosta-  
 pić **pánowánia** / nie dla tego iednák trzebá zá-  
 niechować obmyślawánia ná postromienie ich  
 chciwoścía / gdyby była. **Abowiem** o nie gdy  
 czas

**Daniel**  
 cap: 2.

has y pogoda wabi / nie trudno. X pewna to /  
nisi Sylva generis humani excisa, non defuturos <sup>Velleius</sup>  
raptores alienae libertatis lupos. <sup>Patercu-</sup>  
Wiec y teraz <sup>lus.</sup>  
nikomu niepatrzales W. m. w serce. A po-  
wiedzial ow dobrze / Multorum, quia imbecil-  
la sunt, latent vitia, multum n ausura, si illis vires <sup>Seneca</sup>  
sua placuerint. <sup>Epist. 42.</sup>  
Cozas o poprawie X. P. kro-  
tko powiem. Jako zepsowania icy iedna iest  
pryczyna / ze sie daleko od pierwszego vstano-  
wienia oddalila / tak naprawa nie moze bydz  
insha / tylko gdy sie do niego / powroci. To iest  
pod wladza wietsha y panowanie Krolow /  
ktorego teraz cieni godnosć wladzy prozna.  
Ziem. Opuściš W. m. gdy na to powiem /  
je remedium peius morbo. Toš to abowiem  
W. m. naprawa X. P. zowieš / kiedy zgubi  
wolnosć swoje / y tak wysokie swobody? Nie  
chce / nie chce tey poprawy! Wole z wyzainy  
naš nie rzad / byle przy wolnosći. A tak te ra-  
de obroć W. m. proše ad mulos muliones clitel-  
larios,, ktorzy / iz

Wiec  
Krol w  
dsey miec  
wistey  
niechosc.

Co wiec  
miam  
abomina-  
tur.

Magni sunt oneris, quidquid imponas vehunt,  
przyiac ia moga mile / karzi maic do wšel <sup>Plautus</sup>  
kiego ciezaru sposobne. <sup>in Mofel-</sup>  
Ale my cos my to tarz-  
ma / y iugow cieškiego panowania nieswia-  
dqmi / cosiny štoštowali / iako iest mila y  
šlodka

Plin: in  
Panag:

šlodka wolnosć / niechcemy mieć Pána inakše  
go / tylko ktoryby sedem Principis occupet ne  
lit Domino locus. Zaczym nie sil sie W. m. bo  
tego y mnie y nikomu nie perswaduieš / abyšny  
X. P. ciagnac mieli pod takie Krolow Pa-  
nowanie / w iakim za starego wieku byla. In-  
še ich na ten czas byly ingenia a inšychby sie  
teraz obawiac / gdyby naš osiodiac mieli.  
Pleb. Przecieć do tego kiedyškolwiek przy-  
dzie / bo to niepodobna / aby X. P. wagaš stac <sup>Plebem</sup>  
mogla dlugo / iezeli ad hoc populari stary. <sup>re X. P. in</sup>  
ktorego sie co raz bierzey skłania nie cofnie sie <sup>ita u. hoc</sup>  
pod wietsha Panow swoich wladza. <sup>niemel</sup>  
Kilka przyczyn odemnie przyniesionych / pokazę to <sup>re d. tur</sup>  
na oko / tylko ich W. m. cierpliwie posluhay.  
Ziem. Poslucham / ale abym miał na to zda-  
nie przypašć / zadna W. m. tego nie wymozeš  
perswazy. Pleb. Jakoškolwiek / a toli prze-  
cie powiem co rozumiem.

A naipierwsza przyczyna klade / dla ktorey <sup>l.</sup>  
wolnosć wagaš stac w swey calosći nie moze <sup>prez esse</sup>  
iz zepsowanie powszechne dobrych y Stary <sup>ut eb mo</sup>  
polstich obyczaiow nastapilo. <sup>res corru-</sup>  
Co lubo wka-  
zdy Panštwie vpadel obiecuię / iednak tam  
naybarziesz škodzi / gdzie boiašni y karnosć  
mieysca mieć nie moze / ktora przy takiej wol-  
nosći / gdzie kazdy Szlachcic na Seymiku /  
kazdy

Każdy Posel na Seymie / ma swoje Niepozwa-  
lam: trudno sie ma znaidowac. Gdyz tam os-  
labiace być musi posluſzeństwo / a za tym za-  
dna (zwlaſzcz przeciwno potedze prywa-  
tney) praw erekucya. To tedy naprzod / jezcie  
daleko od ſtarozytnych Przodkow wafyich Cno-  
ty odſtapili / jezcie chwalebne instituta mai-  
rum, domi, militiaq; porzucili / y wyzuli z sie-  
bie one proſta poſciwoſc / y poſtromione oby-  
czaje / a przed ſie wzietli pyche y lakomſtwo /  
nie zmierna chciwoſc przyhaniebnym zbytku  
y utracie / to ſamo / mowie / niſzczyć y gubic  
wolnoſc wafie bedzie. Przodkowie wafy (ze  
ich ingenia ſlowy piſze ktorymi ſtarozyt ny  
Rzymſki Hiſtoryk opifa) laudis, auidi, pecuni-  
æ liberales erant, gloriam ingentem, diuitias ho-  
neſtas volebant, domi militiaq; boni mores co-  
lebantur, bonum apud eos, non legibus magis  
quam natura valebat, audacia in bello, ubi pax  
euenerat, æquitate ſeq; Remq; publ. curabant.  
Zgotá v nich było przy niewinnoſci wſyſkich  
Cnot zachowanie / wſtrzemieſliwoſc / y bes-  
jadnego zbytku zycie. Poboſnoſc / z ktorey  
koſtowne y bogate fundacye / wielkie koſ-  
cioly / a zas w malych y niſkich domach wſpa-  
niale ſerca / doſtatek dla dobroczynnoſci / mezo-  
ſtwo y dzielnoſc Rycerſta) zdrowia y doſtate-  
kow

Salluſt. **M**  
Catal.

Idem.  
Ibidem

tkow dla miſey Wyzyzny / odwaga / chciwoſc  
dobrej ſlawy / a nie prozney chwały / ktora te-  
raz / wynioſtoſcia iednamy ſobie / potazuia-  
Tacitus. fortuna munera pro virtutibus. Krotko mo-  
wiac kazdy tak zyl prywatnie / ze mu z owym  
Rzymianinem nie potrzeba bylo zamknietego  
y zakrytego od oczu ludzkich domu, a publice  
tak. ze caloſc R. P. w ochotnym do uſlugi  
iey ſercu ſuprema lex byla / ktorey ſprawy / tak  
kim ſumieniem piastował / iako cudze / takim  
ſtaraniem / iako ſwoie. O teraznieyſzych zas  
obyczajach co powiem? rozumiem ze nie odrze-  
ſzy illud Comici

Plautus in  
Trin.

Nunc mores nihil faciunt quod licet, niſi quod  
Ambitio iam more ſancta eſt: (lubet.  
Petere honorem pro flagitio, more fit.  
Strenuos præterire, more fit: Cam.  
Mores iam perduxerunt leges in poteſtatem ſu-

Nie bede wyſtepkow wyliczał / abo z nich  
ſtroſował / bo temu plac na ſpowiedzi / abo na  
kazaniu. Ale chciwoſci tak wielkiej / y zby-  
tku przepojniec trudno / bo to oboie gubi Pań-  
ſtwa / v ich vpadku nie omylnym ieſt znakiem.  
Co w Wyzyznie naſey / o iako wynioſto gore /  
y ſerca ludzkie cale zarazilo! Tak dalece / ze z  
doſwiadzenia dopiero przyznam / iz

D 3.

diuina



diuina humanaq; pulchris

Horat. 3.  
Sermon.

Diuitijs parent.

Wszelkiego bowiem stanu ludzie / avaritia bel-  
lua ( iako ja nazywa Sallustius ) fera immanis  
intoleranda, iadowitym zebem zranila / y tey  
wsciekley dostatkow chciwosci nabawila /  
ktora cale zarazony vmysl / nic dobreo / nic poc-  
ciwego / pragnac y czynic nie moze. Nam ubi  
cupido diuitiarum inualit, neq; disciplina, neq;  
bonæ artes satis pollent, omnia bona vilia sunt, fi-  
des, probitas, pudor, pudicitia. Stad zniešiona  
w sadzie sprawiedliwošć / w Radzie zyczli-  
wošć dobra pospolitego / w przyiazni szczerošć  
poušala / a za tym y zgeda / ktora Państwa  
sto a. Zgoła stad wszystko przedaine / stad Cno-  
ty wygnanie / stad występku panowanie.  
A na koniec / co Proroek mowi do swego I-  
zraela / czy nie mogibym ja do našey obrocić  
Oczyzny? Principes tui Socii furum, diligunt  
munera, & sequuntur retributiones. Ten zaś taek  
przeciwny Cnošcie / y poeciwošci występek / z  
utraty pomnozenie bierze / a bowiem Marno-  
trawnošć chciwošci przyczyna. Starzy nasi  
w skromnym y pomiarkowanym zyciu / taek  
wielkich nie potrzebowali bogactw y dostatk-  
ow / bo temni potrzebne byly / mala sie rzecz  
contentuicym / ale iako pretko:

Orati 2.  
ad. Cæl.

Idem Ibi.  
dem.

Itai.

pere-

Iuuenal.  
Satyr: 6.

Intulit, peregrinos obſcoena pecunia mores

Sallustius  
in Cæul.

Jako pretko nam sinakowac poczely pyšne  
budynki / koštowne stroie / utratne bankiety /  
iakošmy signa, tabulas pictas, vasa celata mirari,  
sprzet srebra y zlotá pelen kupowac poczeli / kie-  
dy Cudzoziemskie obyczai y zbytek przynioš  
sie donas / y to wszystko

Lucanus  
lib. 1.

quo gens quæq; perit.

Taek chciwošć nie nasycona wszystkim opano-  
wala / y dla wielkiego zbytku nie moze być  
všmierzona. Wola na swoich y ſlušnie Sa-  
tyryk

Iuuenal.

non possum ferre Quirites  
Græcam Urbem.

A ia rzeka / ze brzydka iest y przemierzla w  
oczach moich zwlošala Polska / dla ktorey pro-  
ste one y skromne obyczai w pošmiwiſku / y  
ochydzie / y ſwiatobliwa parlimonia w ROME  
paniey z Poeciwošcia iuž dawno wygnana.  
O bodayze sie do nas powrociła! Boć ta zbye-  
tnia rozrutnošć / ktora sie co raz tym barziej  
pomnaza / nic dobrego R. P. y Oczyzniená  
šey nie moze obiecować. Fiunt in Republ. mu-  
tationes ( powiedzial dawny a mady Polak  
178

244

rye) cum homines sua consumunt prodigè viuē- Aristote-  
tes, hi enim tales res nouas quærent, & aut ipsi les lib. 9.  
tyrannidi imminent, aut ad eam alios vocant. Politic.

Czym zamysłam przyczynę / pierwszą / a za czyn-  
nam wtora / ktora jest.

Iż tak zepsowaney R. P. żadna bydy nie  
może naprawa / poład rządu nad sobą nie pos-  
da w iedne / ktora by naywiecy mogła / teke /  
co przyznac mi W. M. koniecznie musi. Wol-  
ne abowię Państwa / in se sposobunie maia /  
na poprawę z tych zwyczajow / tylko ostrych y  
suroych praw stanowiene / ktore choćby do-  
brze y trwiałe pisane byly / iednak bez executiey  
martwe są. Ta zaś być nie może tylko w tym  
Państwie / gdzie Cnota gore trzyma / gdzie do-  
brzy tylko rządzą / a zli pod władzą ich bydy  
muszą. Lecz gdzie per totum Reipublicæ corpus  
gangrana serpit, zlych obyczajow / tam beda iak  
to ow powiedzial corruptissima Republica plu-  
rimæ leges, a prozno y daremno / bo nie pohas-  
nuia zlosci ludzkiey / ktora poczciwość staro-  
zyzna raz zdepta w sy / pomnając sie bedzie / in-  
ualido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremo  
pecunia turbabuntur. Ale zda mi sie ze W. M.  
chce coś powiedziec. Ziem. To tylko / nie prze-  
rywając rzeczy W. M. przydam / co machia-  
wel w swych Diskursach powiedziala co do

Liuium  
lib. 1. cap:  
17.

Si come i bre ( mowi ) obyczaię / aby nie odmiennie  
buoni co trwały / praw potrzebuia / taż zaś prawa / a-  
stumi pe- by byly zachowane / potrzebuia dobrych oby-  
mantener- szaiow: Co mym zdaniem dobrze y bacznie po-  
si hanno- szaiow: Pleb. X moim taż ze / a v znaś to W  
bisogno- M. zemna śacno iż każdey R. P. te sa ad cor-  
delle leg- ruptionem stopnie: Z początū kwitnie Cno-  
gi, Colli- ta y Poczciwość / ktora sama sobie iedno prá-  
leleggi- wo stanowi / to jest / Dobrze czynić, y na ten  
per offer- M. zemna śacno iż każdey R. P. te sa ad cor-  
varsi, han- ruptionem stopnie: Z początū kwitnie Cno-  
no bisog- ta y Poczciwość / ktora sama sobie iedno prá-  
no de buc- wo stanowi / to jest / Dobrze czynić, y na ten  
ni costu- czas pierwszy jest od zlosci hamulec Liuius  
mi. nosc w zwyczaj obrocona. Plusq; tunc boni  
mores valent, quam alias bonæ leges. Potym /  
iz do zlosci y zepsowania / humanum ingenium  
præceps est. gdy sie iuz mienic y naruszac poz-  
na Starozytna Cnota y poczciwe obyczaię /  
stanowione bywaią prawa / ktorych reueretia  
hamuie śacno lud nie bardzo ieszze zly y zepso-  
wany. Jest bowiem exekucia predka / jest kár-  
nosc y nie ociatne posluženstwo. Ostatni ze-  
psowania stopien jest / ktedy prawa poznie de-  
ptac / y impunitatem z nich v znawać zlosc luc-  
ka / tu iuz żadnymi vstawami bydy vstano-  
wiona nie może. Ne corporis quidem morbos  
veteres & diu actos nisi per dura & aspera coërce-  
as. X ze tym podobienstwem daley poide: iako  
ciało ludzkie effectum καχεκτικου bydy nie może  
vlezone / chyba immutatione viscerum, taż cale  
zepsow

Tacitus  
de mori-  
bu:

Idem lib.  
3. Annal.

245

zepsowana R. P. w ktorej ius y prawa / y  
zwyczajie zdeptane / chyba sie sama postano-  
wienia swego odmianna naprawi / Polskiej  
zwlaszcza naszey / grauia symptomata inaczey byc  
zlezona niemoga. Wy sami zadnym sposobem  
nie podolacie / boscie Karnosc / y praw execu-  
tia zniesli miedzy soba / trzeba zeby ia wiet ha-  
tednego wladza utwirdzila. Rzymskie Pans-  
wo dlugo w swey calosci to trzymalo / ze w yst-  
tempni oskarzani y karani bywali / ztad ze ie-  
dze pod czas wolnosci tot ambitus & repetunda-  
rum damnati. Wiec aby a delatione ni kt ostraw-  
sony niel yf hanba iaka y stromota / chwali-  
to / y przypisowali yznosci dobra pospolite-  
go / animusowi wspaniatemu. A byl to plac  
teden y pole mladym zwlaszcza / slawy / wymo-  
wy / serca nie wstrasonego. Volebant plane Ro-  
mani (mowi o nich Plutarchus) nobiles adole-  
scentes, ijs qui deliquissent, vt generosos catulos  
feris, infestos esse. **WR. P.** zas Weneckiey iest  
osobny na to ustanowiony urzad / z ludzi wielo-  
kich / starozytnych / wzyzliwosci y wsludze  
Cyzystey doswiadczonych (nie tak iako u nas  
zlada Praceca instigatora podawacia / etory  
sie tego tylco quattus causa podeimuię ( etorych  
Aduocatores zowia. Tych iest powinnośc / vt  
sint acerrimi acculatores tych etorzy publiczne  
prawa

Contar.  
lib: 2. de  
Rep: Ve-  
netia.

Inuenal.  
Satyr: 7.

Plinius in  
Paneg.

wa przestepu. Co chwali Contarenus ze hoc  
accusandi munus Magistratui demandatum, qui  
non priuata simultate ductus, sed ex legis insti-  
tuto id agat. Nie tak / iako w Panswie Rzym-  
skim / gdzie byly ztad prywatne nicnawisci /  
kazdey R. P. szodliwe. Jaconkolwiec / a  
toli boiazn oskarzenia y karania / zatrzymywa  
zawke tych w powinności / etorych sumnienie  
y Cnota zatrzymac nie moze.

At vos Trojugenæ vobis ignoscitis.

A lubo zawke vstawom wafym przypisuie-  
cie poenam & forum, lubo ad iustantiam cuius  
vis kazecie ia decerni, lubo widziemy nie wie-  
dziec iat wiele przestepstwa etore poenam pe-  
culatus za soba pociągacia / wiele iednak proste  
takich / etorzy by o to podlug surowosci prawa  
skarani byli: Ja zaprawde przykladu zadne-  
go nie poinnie. A tak gdy carnosc / to iest / dus-  
sa praw zniesiona / y prawa zna oraz. Et  
mille poenarum indagine inclusa malitia, taki  
ma wlasnie hamulec / iakoby otozona byla pas-  
ieca siatka. W tym sie zadnym sposobem  
R. P. sama ratowac nie moze. Bo iako cho-  
ty lekarstw nie przyimuię / ze mu sie smakiem  
sprzeciwiacia / y raczey tego pragnie / co mu  
szodzi / tak R. P. w zepsowaniu swoim / ex-  
cutiey praw nie moze przyiac / gdy szawzietym  
E 2 zwyca

z wyzaiom jest przeciwna. Operosa autem est  
multitudinis mutatio. y trudno sie tam oduczyc  
dobrowolnie zlych nálogow / vbi, quæ fuerunt  
vitja, paulatim mores fiunt. Plut. in  
præcep.  
Reipubl:  
gerendæ.  
Seneca. Zaczym wŷyŷtká  
nádzieciá jest w Pánu. Ten práwá utwierdzić /  
ten przeciwo nim y yŷtepných karác / y trzy-  
mác zlych náwodzy moze / byle tylko miał wie-  
cy władzy y potegi / niz mu iczy pozwala wol-  
noŷć wáŷa. Ktorey ábyŷcie nie co yŷtapieli /  
y trzeciá przyczyhá wyciága. A tá jest.

III. De Equi-  
tate  
lib. 3. Leo-  
tase: onia Ze zle miedzy wámi æqualitas oŷtrzeŷoná /  
ktora iz wŷyŷcy nátká wolnoŷci názywáia /  
dla tego plod iczy máci z yníŷkiego záwŷe poŷar-  
potrzebuiacy niŷzeć musi / ktiedy oná oŷlábialá.  
Wiec iz chciwy jest wmyŷl ludzki / y nigdy w  
ŷwey mierze nie ŷtoi / y záwŷe

Quod non potest, vult posse qui nimium potest. Seneca  
Traged.

Dla tego w Pánŷtwách wolnych oŷtrzegano  
záwŷe tego / áby ábonie byŷo prywatney pote-  
gi / ábo iczy byŷ ŷluŷny przybrány monŷtuć  
przez oŷtre práwá y yŷtáwy. A ŷtádeci w R. P.  
Athenŷkiey cieŷki on ná oŷtrzeŷenie powŷech  
ney wolnoŷci / á ná wielkú priuatorum niewo-  
la yŷtanowiony Sigonius  
de Rep.  
Athen. οσπαιεπος ktorym Aristides ob-  
inuidioŷum nomen luŷi, Themistocles ob mag-  
nam

Plut. in  
vita Ly-  
curgi.

nam gloriam wyznány. Ztád v Láfonow przez  
Licurga, mádrego práwodawce ager æquanter  
inter cives diuisus. Z tád v Menetow ták  
ceŷcie / y niewoli podobne yŷtáwy / ktore w mies-  
tze y rownoŷci zátrzymywáia wŷyŷtkich. A v  
nas co? nie nie widze tákowego. O gdyby  
przyŷlo zamierzáć kres prywatney potegi / y  
tym ŷámyim obciáác oŷázye do factiey roznych /  
gdyby Clientum turbam znieŷiono / gdyby  
sumptuariæ leges zbytek w nas miáctowáŷy /  
y modum familiae náznázáŷy / gdyby kúp ták  
wielkich / y práwie Moyŷt chowác / Fortec y  
ŷamkow budowác / nie wolno byŷo / gdyby  
przyzázni z Pánámi poŷtronnymi / Poŷtámi ich  
prywatne porozumienia karáne oŷtro byŷy / iá-  
koby trwálicy y mocniey ŷtác moglá wolnoŷć  
wáŷa: Ale gdy tego nie máŷ obawiac ŷie / áby  
nie byŷ kto mocnieyŷy ten lepŷy.

Ná ten czás / zwláŷzá gdy Dyczyna bez gŷo-  
wy y Páná oŷtáwa / ná ten czás mowie (po-  
nie wáŷ ták ŷlabe ma æqualitas præŷidia) oba-  
wiác ŷie / áby iczy potezna iáka reŷá Kápturu nie  
ŷtraćilá. Wŷyŷcy ŷie Elektorámi názywacie /  
á náywiecy podobno tákich / iákow w Opác-  
twách Mniŷy / álbo Canonici w Capitulie / któ-  
rym ŷolennia verba przypisúia: hunc & non al-  
liam eligatis. Bo zeby to owe podpisy (do któ-  
rych

E3

247

tych/ że do druku miały być podane/ naywie-  
cy się ciśnieło Pánow Szlachectwa watpliwe  
go) á nie ráczy fawory moźnieyſzych Pána  
nam podawáły/ tak temu wierze/ iáko powie-  
ści owego/ ktory kiedyś in Senatu conceptis <sup>Seneca lu-</sup>  
verbis juravit, se vidisse Drusillam coelum ascen- <sup>do in Clau.</sup>  
dentem. Wiechby kto przeczył kreskom pote-  
znieyſzych/ wſiáť obarze/ iezeli by æqualitas wol-  
nego glosu co pomogła/ gdyby przy niey nie by-  
ła æqualitas síl zárownych y potegi. Maximili-  
an tego świádkiem y przykłádem/ ktory lubo  
teſ miał swoje ſuffragia, iednáť sie tylko tytułem  
do śmierci kontentował. Czegoby się ná po-  
tym w takim rázie obawiać? nie chce wrożyć/  
ále to ráczy mowie/ vchoway Boże Oyčyżny  
náſey táčiego Clymakteriku. Ten záś tak wol-  
noſci potrzebny was wſytých pomiar czynić/  
& ad jus libertatis æquandæ práwá dopiero stá-  
nowić/ rzecz prozna/ bo pozna/ gdy gore wy-  
niosła Chciwoſć y Ambicya/ gdy nastąpiło  
K. P. takie/ o ktorym iuż mowilem / zepſo-  
wánie. Jáko / kto chce Koniovi wyrzucić  
wodzá/ w przód vmyſli y opátrzy/ iáko by go  
mogl zátrzymáć we zlym rázie/ bo w biegu nie  
rychlo myſlić iezeli monſtuť dobry/ tak poſad  
K. P. y wolnoſć iey nienáruſzenie w ſwoim  
poſtánowieniu ſtoi/ ná ten czas trzeba wáro-  
wáć

wáć/ iáko by ſa zátrzymáć / gdy by z niego wy-  
krazáć chciáta / bo potym/ trudny hámulec y  
nigdy nie podobny. Záczym / iz wolnoſć ſa-  
má ſie trzymáć nie moze / áby ſtrzeż Boże, ad  
violentam mutationem nie przyſtlo / ktoraby  
dáleko ſtę odliwoſta byđz muſiáta / áždy báčny  
zemna ſie zgodzi/ że ia lepiey confilio moderari.  
Czego czwarta przyczyne ia kláde / iſť ráda <sup>III.</sup>  
dobrá y rząd byđz nie moze w K. P. po nie- <sup>Ze ráda</sup>  
waſ tego oboygá nie chcecie / tylko zachwaley <sup>dobrá</sup>  
Seymowey. Czym znosićie dwie rzeczy / do <sup>bydź rez</sup>  
rády dobrej y bezpieczeńſtwa K. P. wielce <sup>raz nie</sup>  
potrzebne / to ieſť / celeritatem confiliorum, & <sup>ntoſe</sup>  
secretum. Magna autem momenta sunt tem-  
porum, & multum intereſt, idem illud ante, an  
poſt decernatur, ſuſcipiatur, agatur. **A**unas  
(je nie wſpominie inſy ch K. P. potrzeb / ktore  
zwloki bez wielkiey ſkody nie mogá ciery-  
pieć) w nagle przypadáicych niebezpieczeńſt-  
wách / co bedzie zá ſpoſob ráunku? Iezeli  
Krol y Hetman co predzy zbierze Woisko / y  
przećiwko Nieprzyiacielowi poydzie / wytro-  
czy przećiwko wyrażnemu práwu / iezeli Sey-  
mu / y vchwáty Stanow czekać bedzie / K. P.  
w niebezpieczeńſtwa podá.

Coż tu zá ſtrzedek? mym zdániem záden inſy.  
tylko pozwole nie Krolowi / y Rádzie przynim-  
bedá

bedacey / wietſzey wſadzy. Inſzą w Pánſtwa  
wách inſzych wolnych / bo tam záwſze Seym  
y Ráda / iáko w Rzynie bylo / á teras v Wene-  
tow y Holándow: Ale tu ſeteroſoſć Pánſtwa /  
y ták nie rychle Seymowanie / nie pozwoli tey  
predkoſci. *A jáś / ze anima conſiliorum ſe cre-  
tum, v was mieſca miec nie moze / iáko to po-  
kaze Poſelſka y Senatorſka Izba / ktore otwar-  
te wſyſtkim bedac / nie zamknac y wtac nie  
moga.*

*IV. Vite bawiac ſie ná rzeczy wſyſtkim nie  
watpliwey / Piata przyczyna niech tá bedzie.  
Zj tá wolnoſć głoſu / ná ktorey ſie ſadza wſyſt-  
kie Swobody wáſze / tym ſamym trwac nie*

*moze / ze ſie ſamá znoſi. Nie inaczy iáko Tri-  
bunorum poteſtas, per interceſſionem Collega-  
rum diſſoluta. Abowiem iáko oni / inter ſe*

*quoq; (mowi Plutarchus) diſſidere poterant,  
pluſque valebat vnus qui aliquid fieri pro-  
hibuiſſet, quam reliqui omnes qui probaſſent,  
tá k teſ wlaſnie v nas wolnoſć ieſt w niewo-  
li v ſiebie / y ſamá ſobie gwałt czyni / gdy dla ie-  
dnego przeczacego, zgodá wſyſtkich rozry-  
wac ſie muſi / y ieden drugiemu, ze ták rzeke,  
manus inferre videtur. A wlaſnie to náſzym  
Seymom ſtuzy co nápiſano: In publicis Con-  
ſilijs nihil tam inæquale, quam ipſa æqualitas, nam  
cum*

*Si nol-  
roſe ſem-  
ſi 31001*

*Ianus Guil-  
helmus de  
Magiſtra-  
tibus Ro-  
manor;*

*in vita Ca-  
toni.*

*Plinius.*

*cum impar omnium ſit prudentia, par omnium  
ius eſt. A gdy w rozroznieniu Sentenciey  
Co co miedzy wami kácniey niź o zgodę / przy-  
ſtapi ábo glupi, ábo zly y przewrotny vpor,  
ktory żadnym rácyom vſtapić nie bedzie chciał /  
przyznac mi to káždy muſi / ze ábo dobro A P.  
ſwántowac bedzie / ábo tá / ktora ſie ſczyci-  
cie głoſu wolnoſć. A nie rozwodzac ſie dlu-  
zy / lubobym mogł w tey mierze co wiecey po-  
wiedzieć / ná koniec to tylko przydam; Izba  
cznego czlowieka ieſt / ſklaniac ſie do wyroku.*

*Seneca  
1. de Pro-  
uid.*

*Quid eſt viri boni? præbere ſe fato, bo teſ ſprze-  
ciwic ſie temu trudno / gdyż ex Cleanthis veru-*

*Idem Epi-  
ſtola 107.*

*Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.*

*A lubo wyroki Pánſkie ſkryte ſa / rozſadę  
iednak baczny dochodzić ich nieco moze / bo y ternie  
ſrzodkami ſwoimi pewnymi przychodza do  
ſkutku. Wieciſz (ile ia baczyc moge z przy-  
czyn wyzey pomienionych) koniecznie odmiá-  
ne náſze y Dycyzynie obiecuia / ktora naturali mu-  
tatione ſub Dominum, bydz muſi. Dla tego  
kázdemu rozſadnemu á zyzliwemu Dycyzynie  
do tad ſie ſklaniac y ſpaſabiac trzeba / áby tá  
odmiána bez wielkiego bydz mogła zamie-  
ſzania.*

*Stare omnes debemus (mowi pieknie Cicero)*

*ſ*

*taa-*

*To przy-  
dana ná  
ſentec / se  
ſi 3043  
kata co in-  
clinare 36  
ktorymi  
ſi 3043  
há, roſa  
dncnu.*

249

tanquam in orbe aliquo Reipub. qui cum ita ver-<sup>Pro Plan-</sup>  
satur, eam deligere partem debemus, ad quam nos <sup>co.</sup>  
illius utilitas salusque conuerterit. Wiem ci / ze  
sie to zdanie nie podobac bedzie owym co sie  
Popularistami nazywata / ale ia nic nie stoisie o ich  
rozsadek / wiedzac, ze ci Monarchomachi checa<sup>Guil. Bar-</sup>  
swym Panom panowac / Regē legi, legē populo <sup>claus con-</sup>  
subjiciunt. A to nie sluznie y niebacznie; bo lu- <sup>tra Mo-</sup>  
bo nie slucham Iurisconsultum mowiacego; <sup>nath. li. 12.</sup>  
Quod Principi placet, legis habet vigorem, y zno-<sup>Vlpianus</sup>  
wu na inzym miescu, Principem legibus solu- <sup>de Conit.</sup>  
tum esse; <sup>Principū</sup> Przecie iednak to pewna / ze tlu- <sup>Cap. 1.</sup>  
mazenie Praw / Poddanym samym nie nale-  
zy / y trzeba / aby na vznanie przestepstwa ich /  
prywatni wladze nie mieli / boe by tak iacno  
zniesione bylo wbytko posluzenstwo. Pelli-<sup>Sallustius</sup>  
mus quisque asperrime rectorem patitur, a dobry <sup>in Orat. ad</sup>  
kazdy / ktore nappierwym prawem sumnie <sup>Caesarem</sup>  
nie / a Krolem Pan Bog / ten sobie poddancst-  
wa nie przykrzy / bo sam dobrowolnie czynic  
chce / co po nim powinnośc wyciaga / y mowi z  
Poeta

Fallitur, egregio quisquis sub Principe putat-<sup>Claudianus</sup>  
Seruitium <sup>nus.</sup>

Rozumiem ze sie W. M. z nim zgodzi / a  
tak powiedz proze zdanie swoje. Ziem. Po-  
wiem nie rozwodzac sie nazbyt dlugo. Lu-  
bo

bo znam bardzo dobrze w Diezyznie na-<sup>Obpowi-  
da 115 to  
Siquias-  
mij.</sup>  
bey / starozytnych a swietobliwych obyczajow  
odmiarne / dobrych praw oslabiata albo zadna  
erekucya / rzadz / y / rade zepsowana / co wbytko  
corruptissimam Reipub. pokazuje / y nie zbyt  
daleka od wypadku swego; Jednak nie tak mi  
sie niepodobalo to iey postanowienie, abym  
rozumial naprawienia iego no aliud esse reme-  
dium quam mutationem. **X** iakom W. M.  
dissentum w tym obiecowal / tak slowa dotrzy-  
mywam / y nie przypadam na to zdanie / a ra-  
czej z odpuzeniem W. M. rzeke / iz mi sie  
W. M. zdaß dicere, tanquam in Platonis Πολι-  
tela non tanquam in Romuli fece sententiam.  
<sup>Cicero ad</sup> Pusci wby abowiem swoy rozsadek w herokie <sup>Atticum</sup>  
pole dyskursu wolnego / **X. P.** w swym wmy- <sup>cap. 1.</sup>  
śle stanowisz W. M. iakoby ta rzecz wolney y  
silnazych byla / przemienicia iako y kiedy ros-  
zu niemy. Zostawuie to tedy owym ktorzy  
w Szkoie wiele dowodow przynoszac swarza  
sie qua sit regiminis forma laudatissima. **X** da wam  
Thomae Moro wolnośc stanowienia w swoiey  
zmysloney Utopiiey takiey **X. P.** iako sie ieo  
go rozsadtowi podobata / a sam wole sluchac  
<sup>4. Histor.</sup> Marcellu o czasiach swych v Tacita mowiace  
Se meminisse temporum quibus natus sit, quam  
Ciuitatis formam Patres Auique instituerint, vlti-  
riora

S ij

niora mirari, praesentia sequi, bonos Imperato-  
res voto expetere, qualescunq; tolerare.

**To** baczna / to rozsądna rada / contentować się ta-  
kim postanowieniem Oyczyzny iakieś za-  
stał / a o to się starać wsiłkami siłami / abys  
takieś podał potomności. **A** toć jest wynysł

moj / żadnymi nie wzruszony racyami / ta wo-  
la stateczna / y nigdy nie odmienna. **M**owi

**M**achtawel ( lubo do przewrotnego dyskur-  
su to prowadzi / ale ia do swej rzeczy zajyie  
iako gadziny do dryaczwie ) iż to tak daleko

od siebie chodzi / iako się żyje / a iakoby żyć po-  
trzebá / ze što opuścza to co się dzieie / dla tego  
coby się dziać miało / przedzy przyspieszy swey

wpadeć / niż co wskora. **T**o każdemu w R. P.  
bedacemu brać w rozum należy / y to nie omyl-  
nie wiedzieć / \* eos homines tumillanè agere, qui

praesentibus moribus legibusq;, etiam si deterio-  
ra sunt, Rempub. administrant. **A** na racye

**W.** m. szegulnie nie odpowiadaiac / boć by  
to w dluga poszlo / y w wielu rzeczách zgadzani  
siez W. m. te tylco dwie rzeczy powiem / iż odi-  
miana R. P. naszey w inaczce postanowie-  
nie / nad to etore się teraz znajdnie / ani jest po-

dobna / ani jest też potrzebna. **P**ierwsza czesć  
dowodze ingenio libertatis, etorey abo pozwa-  
lac nie potrzebá / abo pozwolimy / nie po-  
wsciaz

powiedzi  
faci acti  
boni civi  
serryma  
moll. p.  
palla se-  
rial.

zwlasz  
es se odres  
an in t/ d  
re tist po  
dobna d  
ni porzyc  
bna.

nie pod  
bna nar  
praco  
ingenio li  
berati.

In Prin-  
cip. c. 156  
egli e tan-  
to disco-  
sto da co-  
mefi viue-  
a comefi  
di vertia  
vivere, che  
colui chi  
lascia quel-  
lo che si fa-  
per quello  
che si do-  
aertia fa-  
re, impar-  
piu tosto  
larouina,  
che la pra-  
servazione  
sua.  
Thuci-  
ides li-  
bro 4.

lib. 7. c. 2.

Florus lib.  
4. cap. 2.

idem ibi-  
dem:

wosciągac bardzo y zatrzymowac. **A**risto-  
phanes in Comedia powiedział non oportere  
in Vrbe nutriri Leonem, si autem sit alitus, ob-  
sequi ei convenire. **P**rzez co rozumial / iako

pieknie intencya iego wywodzi / y opisuie **V**a-  
lerius Maximus, vt iuuenes praecipuae nobilitatis,  
& concitati ingenij refrenentur, nimio vero fa-  
nore, ac profusa indulgentia pakti, quo minus  
potentiam obtineant, ne impediuntur. **A** flus

śnie to powiedział / bo takowym wszelka prze-  
szoda / Oyczyźnie szkodliwza / z przeciwnia  
abowiem chciwosc sie pomnaja / nie inaczy ia-  
to wielkich wod y rzek impet zatrzymaniem  
roście / a gdzie przeinoze / wielka szkoda czyni.

**A** z tadci nie wiem jezeli nie wiecey Oyczyźnie  
swoiey zaszkodził niż pomogl Cato, potentibus  
semper obliquus, bo ich swym sprzeciwieniem /  
ad praesidia dignitati paranda compulit, y do-  
niebezpiecznego onego Triumviratu, za ktorym

pretko tednego panowanie nastapilo.  
**A** co o prywatney potegiey niebezpiecznym  
stanowieniu mowie / toz też włásnie y wolnos-  
sci sluzzy / etora pewnie się wiec nie da ani cale  
osiodyac chybamussem przycisniona. **A** tak  
R. P. ad violentam mutationem przyscby w

przod musiala / czego się W. m. tak bardzo y  
slusnie obawiac kazez. **A**bowiem ta nie  
moze

S iij



moje bydy srodkami dobrymi y spokojnymi /  
mordy/frwie rozlania/domowe woyny /

fraterna; cominus arma  
Cognatas; acies Lucanus

wprzod widziec y cierpiec potrzeba. Z tey te-  
dy przyczyny odmiana nie podobna / ile ta za-  
iatiey W. m. chce / to jest bez zamieszania  
zadnego. Wco wszelka rada, wszelki rozum  
nie potrafi / y szkoda sie rozsądnemu zabierac  
na to / wważaiac / iż czestokrot poruży chorobe  
leczarstwo nie wczesne. Otwierdze przykła-  
dem ten moy Dyskurs: Ateńska R. P. do  
takiego przykła byla zepsowania / ze tey mym  
zdaniem nie bylo nigdzie tak zlegorzadu / tak  
zley rady: Tam Cnota nadgrody, zlosc ka-  
rania nie miała: Tam przedayna sprawedli-  
wosc y dobro Oyczyzny: Tam balone po-  
spolstwo miebalo wszystko / a na koniec zgubilo.  
Xenophon mady de Rep: Athenien-  
sium: scriptor seroko takowy ich  
niezad opisuiac / y Dyskurswoy prowadzac  
do tad / iezeli tey poprawa w nim bydy mogla:  
na koniec tak powiada: Quae cum ita se habe-  
ant, nego posse Athenis esse alium statum quam  
qui modo sit. Nam ut Resp. melius adfecta exi-  
stat, excogitari multa possunt, ut verò forma ea-  
dem maneat & simul hoc idonee inueniatur, quò  
me-

melius administratur, id verò per quam difficile  
factu est. Z przyczyny te przynosi / zeby po-  
prawa z wyzerpkem Wolności bydy mus-  
siala / na coby nikt nie chciał pozwolc y  
wolalby widziec Publiczny niezad / niz w pry-  
watney Wolności odmiane. To jest własnie  
parallelum exemplum R. P. nasey / Etora tak  
je vllis artibus nie da sie do tego przywieśc  
(chyba, strzez Boze, moc y potega /) abo w  
swobodach swych iakie vblizenie / choeby dobrze  
dla iakiego in Publicum pozytku ponosci mia-  
la. Slodka iey jest ta Wolnosć ktorey za-  
zywa / y piekzeni sie w niey kocha / nizby to  
wzynic miała dobrowolnie. Zaczyn to so-  
bie poniecy obiecować daremna rzecz jest / y do  
skutku nigdy nie podobna. A nie podobna y <sup>potym ex</sup>  
drugiey przyczyny / to jest, <sup>ingenio</sup> ex ingenio <sup>Regum</sup> Regum  
ktorych dla wrodzoney ludzom chciwosci / nie  
jest tak pomiarkowany vmysl / aby sie konten-  
tować mieli tym ctesem władze y potegiey /  
ktory im prawa stanowią y zamierzaią. Z  
kiedyby, podlug zdania W. m. władza ich  
miała bydy dobrowolnie od Poddanych przy-  
czyniona / pewnieby nie stala w granicach so-  
bie naznaczonych / aleby ich rozszerzala / a Prin-  
cipatu ad Dominationem, boć dobrze powie-  
dziano Nec

Nec Regna ferre socium nec coedæ sciunt. Seneca in Agamemnon.

Ktore Towarzystwo y spoleczność pánovánia / iz sie znaydowác musi w Pánstwach wolnych / gdzie powaga Majestatu cum auctoritate legum, ábo rowna / ábo mnieysza. Dla tego niecierpliwie te kompanija ponoszac Pánowie / pewnieby iey zá przyczynieniem sí y po tegi pozbyc chcieli. Plutarch. ad inersitú Principem, Potentia omnes animi motus in facta impellit, & valdè periculosum est, ne cui licet facere quod vult, is velit quod non licet. Nic tedy potym w to niebezpieczeństwo wdawác wolności náse. Tacitus in Annal. Bo minuum tur jura, quoties gignit potestas, nec utendum imperio, ubi legibus agi possit. Alec przydam / ze oras (iákom to powiedzial) nie potrzebna. Uteposrzebna. Zbowiem wshytek W. m. Dykturs / ktorym do odmiány rádziej / tylko do tey przyczyny sie ściaga / iz Pánstwą wolne, nie moga odnieśc w nierzadzje popráwy / tylko przez wladza iednego / ktory y práwa w cześć / y dobre obyzaie wzywianie / powaga swa wprowadzic moze. Co bardzo táczno przyznawshy / bo y przykłady y tácye powiedziane ná o to potázuiá / przecie iednak nie przyznam tego / áby v nas z tad potrzebá odmiány iákiy cholwiec. Co ták wywo-  
dze: Ilekroć táciun sposobem / ktora R. P. po-  
prá

prawe w swym nierzadzje wshiesá / álbo extraordinem dobrowolnie sobie obierala tákich ktorzyby zupełna wladza mieli corrigandi mores, iáko byli Draco, Solon, Lycurgus, álbo to przez gwałt kto otrzymal / y Pánem sie uczynil / iáko August, ktory opánowawshy Tacitus 3. Annal. Rzym potentia securus dedit jura, queis pace & Principe vterentur. Obá te sposoby trudne / y niebezpieczne. Bo y dobrowolnie sie pod-  
dác pod wladza wshytko mogaca / rzecz Narodowi wolnemu trudna / cum nemo alteri Gallustius in Orat: ad Cæsarem. imperium libens concedat, & quamuis bonus atq; clemens sit, qui plus potest, tamen quia malo esse licet formidetur. R záś gwałtownie otrzymane Pánowanie bliski barzoma do Tyránstwą stopien. Lipstus in Mont. Polit. lib. 2. cap. 6. Zbowiem potentia impotentiam gignit, y zle nábyte Pánstwo / bonis artibus spráwować nikt nie bedzie. Trzeci jest do tego a naylácnieyszy przystep / gdy R. P. ma glowe y Pána / á tam iusz bez zamiešania żadnego y odmiány popráwa skuteczna bydz moze / ilekroć sie do tego Pán / szczyra dobrá pospolitego zycznościá przylozy. Bo mamy p in skto- y ma wladzy dostc do n sprawie Atak nie nte mieniac dawnego rzadu y vsta-  
nowienia Oczyszney násey / winšowác iey in skto- y ma wladzy dostc do n sprawie racytzevá / ze tak lácný má popráwey sposob.  
Do to Pána Boga prošic / áby dal Principia stego przy-  
sadu.

przy wmiętności sklonna wola na dzwignię  
nie R. P. w nie małym nierządzie będący:  
Do czego nie potrzeba mu większej władzy  
nad te, która mu R. P. institutum pozwo-  
li. Si illi beneficiis potius quam remediis in-  
genia nostra experiri placeat. Cum nescio num  
non plus conferat Princeps, qui bonos esse pati-  
tur, quam qui cogit. Flexibiles enim quam-  
cumque in partem ducimur à Principe, & ut ita di-  
cam, sequaces sumus. A ktośby nieśedł przedko  
y ochotnie do dobrej y zyczliwej vsługi / gdy  
by widział tak znaczego do niey przewodni-  
ka? Czy tak jest sterile virtutum saeculum, aby  
nie wiele nie miało znaleźć takich / ktorzym nie  
przymusu / ale podania rekicy y dobrego przy-  
kładu potrzeba? Wiem to / żeby iesze bu-  
nożak wihelá oná starożytna Prządow na-  
sych Cnotá / gdyby nadgrode nie tylko ex con-  
scientia miała. Włapisał szłowiek wielki / y  
publiczney vsługi wiadomy: Prämio & poe-  
na Rempub. continer. Te dwie rzeczy bowieś  
kázde w swej zadržymywaia powinności. Te  
w dobrym rządzie Państwa zachowuia. Ty  
mi tylko kázda Zwierzchność powage y pote-  
ge swoje pokázanie / gdy dobrym nadgrode /  
złym winne káranie oddać moze. Krolom  
Panom naszym oboie to bázdo sluzi. Abo  
wiem

Plinius in  
Panag.

Tacitus i.  
Histor.

Cicero ad  
Brutum  
cap. 15.

wiem naprzod wšytkich w Oyczyźnie naszej  
Przedow y nadgrode wolny káfunek wolej  
ich jest podány / y tym utwierdzone dostoię-  
stwo ich máiestátu. Byle tylko tego wmię-  
tanie zázywáli / byle rozdawáli dobrym y záz-  
sluzonym / boć perdere multi sciunt, donare ne-  
sciunt. Cel dobroczynności y káski Pánskiej  
niech będzie / Dobro R. P. Ktora nie z tad  
zázprawde pozýtku nie odnosi / ieżeli chciwym  
tylko choin nadgrody ida: Jeżeli nie násy-  
cone wmyśly pása sie / nie do potrzeby / ale do  
zbytku. Jeżeli ci / ktorzy náyuprzykrzeni  
prośa / biora. Jeżeli ambitio większa od-  
nosi zapláte / niż skromna y niechciwa Cnota.  
Jeżeli nie zázlugi publiczne, ábo zdolna spo-  
sobność do nich, ale prywátne zálecenia / ale  
wymodlone ábo okupione drogo promocyę /  
nulliq; magis quam audienti insidiantes futuri  
ściela nie godnym do káski Pánskiej droge.  
Niech Pan rozdawa z uwaga Cnot / niech  
subiecta sumnienia dobrego / wmyślu pomiara  
kowanego / bázdnego rozsádku / y zgotá zdolne  
do kázdego rzędu sposabia. A tym iednym  
sposobem / nie tylko zadržymawšy / ale y ut-  
wierdziwšy powage swego Máiestátu / sercá  
poddánych sobie powabiwšy / káwitnaca Oyc-  
czyzne w rządzie dobrym / y gruntowna R. P.  
G 2 naprá

Tacitus i.  
Histor.

Plinius in  
Panag.

nápráwe vstánovi. To bowiem srodkie  
wedzido/to lácnyy sógodny sposob / ktorym  
Pan bez swey nienawisći, bez nárużenia  
wolności nášey, videbitur inuēitūe poti<sup>9</sup> bonos <sup>Tacitus</sup>  
quā fecisse. Bonie ták ięsze ięstesmy zli / áby  
smy sie niemogli skónić do dobrego / zá tákim  
powodem / li proderit bonos esse, cūm satis & <sup>Plinius in</sup>  
abundēsit, si non noceat. <sup>Panzg.</sup>

Azátrzymawšy  
ták R. P. premio, nácoma dosyc wladze /  
poena etiam y kárnošcia / utwierdzić onemo  
že / á to bez jadnego swey wladzey przyczynie  
nia / ma iey y ták w tey mierze dosyc / byle iey  
chćiał dobrze záżyć / byle poblaženiem y prze  
baczániem, non patiatur hebecere aciem suae <sup>Cicero in</sup>  
authoritatis, byle tylko erekucyey praw po  
zwolit / ábo iey nie przeszkadzał / byle wystepo  
nych przeciwko publicznym vstáwom / swa  
powaga nie otkrywał / áni bronil. <sup>Catil.</sup>

Alle taczý  
to pokazal / że ma Dobro Pánstwa powierzono  
nego w sercu / y že ná tych ktorzy przeciwko nie  
mu wykraczáia / surowym okiem pátrzy. Zá  
prawde tym sposobem wrocilaby sie tá ktorey  
W. M. potrzeduieš kárnošć / y znalazlby  
sie ktoby ostárzył / gdyby wiedzial / że nie trzy  
maia grzbietu obwinionym. Luboć y w tym

Lubo  
w tym á  
by ystá  
swiazán  
re / po  
szeba

potrzeba swoi szrodek zachowác / by záś z tad  
strášna ona lex Majestatis, vnicum crimen eo-  
rum, <sup>Plinius in</sup>  
<sup>Panzg.</sup>

rum, qui crimine vacarent, nie wrosla. Kto  
ra nie cnotliwy á sztuczny. Tiberius, praetexi m  
erekucyey praw / ná zniešenie ostátká Wol  
ności Rzymškiey wprowadzil / y karał ostro/  
surowie, tyránsko. Ták dálece / że co przed  
tym crimen hoc committebatur, si quis aut se-  
curitatem aut dignitatem R. P. laesisset, to záś <sup>Suetonius</sup>  
potym zá Pánowania Cesarzow lege Majesta-  
tis capitale erat, circa Augusti simulachrum ser-  
uum cecidisse, vestem mutasse, nummo aut an-  
nulo effigiem ejus impressam latrinæ aut lupa-  
nari intulisse. <sup>in Tiberio</sup>  
A ták aby tez nam kiedykol-  
wiek záta kárnošcia iákiey W. M. potrzebu  
ieš / do ostrey názyt surowości nie przyšlo /  
bardzo ostrožnie strášny ten miecz spráwiedli  
wości

cuius infecti semel  
vecors libido est, <sup>Senece</sup>

podawác Pánu trzebá / y zgoła nie ináczy /  
tylko w reke mocno práwem zwiázána. Aleć  
w ten Dyskurs / iákoby erekucya praw v  
twierdzić / bez podánia w niebespeženstwo  
Wolności / nie wdawáiac sie teras ( o czym  
powiem kiedykolwiek swoje zdánie ) wracam  
sie do swey rzezy / y to znowu powiem / że ma  
potegiey dosyc do spráwowania Pánstwa / y  
czynienia rzádu tá naywyšša godnošć Kro  
low

3got & mi.  
iceta Liber  
ratem &  
Principa  
tum.

255



Ktory Wolności swoich Poddanych nie  
przytęży sobie / ani rozumie Práva ich y  
Swobody bydy ciężkie swojemu dostoiens-  
twu. Ktory sam dobrowolnie toby czy-  
nił / co mu one kaza. Theopompus. Krol <sup>Plutarcho</sup>  
Lacedemoniski / władza y pánowanie maie  
vstávami nie zwiázane / sam dobrowolnie  
vstánovil Ephoros. Ktorzyby potege pán-  
nuiszege w mierze trzymáli, y ná wod-  
zey. Agdy mu Krolowa rzekła / że tym  
spůsobem Regnum filijs relicuruseffet diminu-  
ta potestate, odpowiedzial, diminuta quidem  
sed diuturniori. Jákosz tak jest / nieomylnie  
trwálke sa Pánstwa / Ktore nie sama tylko  
władza wšytko mogaca / ale tezy práwami  
stoia. Errat si quis existimat, tutum esse ibi <sup>Seneca de</sup>  
Regem, ubi nihil a Rege tutum est. <sup>Clementia</sup>  
Ale gdzie <sup>ib. l. c. 19.</sup>  
Krol práwem rządzi / y Poddanych y siebie /  
tam dopiero bezpiezen bydy moze / tam pewien  
miłosci / y zniey náiwiekszey obroney swego  
dostoiensstwa. Cum nulli magis Principem <sup>Plinius in</sup>  
amant, quam qui maxime Dominam grauantur. <sup>Pan. 28.</sup>  
To ná dyskurs W. M. powiedzialem / á  
rozumiem je dosyć. Poniwazem to wy-  
wiódł / że bez odmiány R. P. bez przy-  
nienia Pánu władze wiekszey / bydy od niego  
moze skatezna popráva Wyzyzney násey.  
Już

Już tedy wroć sie W. M. proše do záczety  
máteryey / to jest, do sposobu záwierania  
Seymow / wielce ábowiem zycze sobie zdania  
W. M. obiecanego w tym posluchać. Pleb  
Gdy smnie W. M. iáko wiadomšy postáno-  
wienia R. P. zbilz pierwszego dyskursu / iuż  
sie ná ten drugi osmielić niechce / by mi zas-  
owo nie sluzyló: qui sibi semitam non sapiunt,  
alteri monstrant viam. Wic ia záledwie  
znayduie sposob vleczenia tey confuzzey / Kto-  
ra sie w Publicznych nášych rádách znaydu-  
ie / z Ktorey zebyście wy mieli wybrnac / mála  
mam nádzieie. Ziem. Powiedzial Seneca iż <sup>O Rone</sup>  
to mali Medici est desperare nē curret, záczym <sup>Pluziady</sup>  
nie powatpiwáy W. M. Pleb. Wic kie <sup>Seymo-</sup>  
dy W. M. kazeš / sluchać wolej W. M. be <sup>wych roz-</sup>  
de / ale iż Kto spytány záras odpowiaá / rząd <sup>nowá de</sup>  
to powie dobrze y dorzeczy / á z wlaszáz w tak <sup>iutra.</sup>  
trudney máteryey / dla tego sluznie sie zátrzy-  
mam do iutra / bo iuż teš wieczor nie dáleko / y  
mnie zábawy Káplánskie do siebie wabia.  
Ziem. Vliechce sie przykrzyc W. M. A zekác  
bede iutra. Pleb. Stáwie sie pewnie / y  
zišze obietnice.

5

Koz

257

# ROZMOWEY DZIEN WTORY.

**A**By dosyc czynil slowu y obietnicey  
Ksiadz Pleban / niezefalem przyscia  
iego / ale sam go nawtedziwszy: Ja do W.  
M. rzekę. Pleb. Mitym gościtem / a czemu  
tak rano? Ziem. Przyczynę W. M. pytaś?  
czys zapomniat obietnice w dokonczeniu Dy-  
skursu wczorayszego? nie baw sie W. M. a  
rzecz swa zaczyhaj. Ja z Plautem otwieram  
vacuas aurium aedes. Pleb. Tak wielka / tak  
truda materya kazesz mi W. M. zacząnac  
(iako August mawial) citius quam asparagi  
coquantur? <sup>Suetonius  
in Aug.</sup> zaprawde sila W. M. trzymasz  
o moim rozsady. Ziem. Dosydzies W. M.  
wzial sobie zwlokiey na iedne pernoctate / a  
wiem ze tez przed tym pracogitasti, zaczymszac  
trzeba w slowie y obietnicey / ia na dalsha  
zwloke nie pozwalam. Pleb. Czy nie Tribu-  
nitia potestate? Jezeli tak / ia vstepnie / y  
posluszny bydz chce. Pamietam bowiem  
dawne o tey wladzey prawo takie: Qui aduer-  
fatus ei fuerit, sacer esto, bonaq; eius Cereri sa-  
cra sunt, eumq; occidere, jus fasq; esto. <sup>Dionisius  
Halicar-  
nalicus  
lib. 2.</sup> Takiey  
sie

ste tedy obawiaiac surowosci wole przebog /  
wole dosyc czynic rozskazaniu. Ziem. Lute  
tak ostroy surowie na W. M. nastepnie / ale  
iednak to rzekę / iziako Tribuni, gdy co przez  
edict, abo prawo rozkazowali / dicebantur  
rogare, tak tez slusna prozba Przyiacielsta /  
ma bydz iakoby rozskazanie / przyieta y wy-  
konana. Pokaz W. M. tedy / ze tez pradowzi-  
wey Przyiazni cogendi vis inest. Pleb. Po-  
niewasz tedy W. M. tak chcesz / wiec to mi sie  
przymuszenie / y stodka niewola / chetnie rad  
poniose. A tym slusniey / iz cokolwiek po-  
wiem / facno veniam merebitur, poniewasz  
W. M. kazesz mowic bez wielkiego rozmyslu.  
Ziem: Wiem ia y znam rozsadek W. M. y nie  
niewatpie / ze powiesz wbystko bacznie y vwa-  
znie. To iednak wczesnie precaueo, abys  
W. M. w tym / ktore masz dac / zdaniu / zwy-  
czaiow nasych daleko nie odstepowal. <sup>Ziem: k  
nina y  
redit od  
wycis-  
tow daw-  
nych nie  
odstepo-  
wac dale-</sup> Bo  
v nas gdy tylko rzekę ze to nouitas, wbystkie-  
tacye na strone isc musza. Xchoeby sam Ly-  
curgus przyniosl acceptam ab oraculo <sup>eu voluit</sup>  
dla tey iedney przyczyny miescaby z nia nie-  
miat. Pleb. Na samym wstepie / straszysz <sup>Plebans  
dowi sda  
is polka  
niersa-</sup>  
mnie W. M. barzo. Jezeli bowiem taki  
skutek miec beda te nase rozmowy / toć lepiej  
abo ich zamiechac / abo nie wspominać. Do-  
pierz

pięroż teraz przyznawam iż interzadem Polstkā  
stoi/gdy dla tāk māley przyczyny rzadu mieć  
nie chcecie. Dla Boga/wzdyć iāko nā nowy  
przypadek y chorobe / nowego lekarstwa po-  
trzebā / tāk pierwszy bydz musi wystepeć niż  
iego poptrawā. Czego ieżeli nie vznaćie/iuż

*Comitatus  
non dicitur  
vnde vnde  
vnde vnde  
vnde vnde  
vnde vnde  
vnde vnde*  
nie vleczona hac vestra ἀταξία. Ziem: Ani ież  
też barzo y skoro leczyć trzebā / bo to W. M.  
wiedz / że nie tylćo Polstkā, ale y kāzde w tāk  
wysociej Wolności bedące Pāństwo/nierzad-  
dem stoi. R. P. Athensta/iāko wolnościā,  
tāk y y n podobna Oyczyznie nāšej. Czego  
nie inżā przyczynā / tylćo iż ( iāko to mādrze  
vznał / y powiedział Xenophon, nā mieiscu De Rep  
Athen. )  
Populus benè constitutā R. P. non delectatur, si  
seruiendum sit legibus, sed liber esse, & imperio  
potiri vult, ac malum interim Ciuitatis statum  
hoccī pendit. Nam quod non rectè constitu-  
tum aliquis existimet, id ipsum potentiam Ple-  
bis, libertatemq; sustinet. Nie dziwu y sie te-  
dy W. M. że wolność y swobode zāsmākowā-  
ręby sobie / przytęre nam bydz mużā wbystkie  
vstator / ktore ież munstuf przybierāia. R z  
tādto nierzadem / byle przy Wolności / wolk-  
stac Polstkā / z tad nie chcemy nouitates. Pleb.  
Ten dyskurs W. M. cāle iuż zākājnie mē-  
mo

możić o tey ktora traktować mamy mātery <sup>dluga pte  
banamo</sup>  
tey. Abowiem śmieie rzeće iż dowcip ludzki  
wymyślić nie moze w tey mierze sposobu / bez  
vżgerpku iākiego tołwiek / tey nie okrysloney  
żadnym prawem wolności / ktora Brācia wā-  
fy nā Seymukāch / Postowie nā Seymie / w  
kontrādycyach swych māia: Zāczym ieżeli  
nā to zgody nie bedzie / aby bez znāzney wolk-  
nego glosu vrāzy / prawo iākie ztym y przez-  
wrotnym / abuti libertate, y dla prywatnych  
respektow / trudnić vmyslnie spraw publicz-  
nych bronilo / prozno y mowić o tym / iāko by  
Seymy bżeszliwie koncludowāć. Jamci  
tego był rozumieniā / że to tylćo smākowāć  
māio ambitiofis, y tym ktory wolne glosy  
kupia / ābo nimi kupza / bo iuzby ci Aeoli nie  
mieli flabris locum, ktorymi R. P. y rādy ież  
przez zle factie mieśāia: Ale ieżeli wbystki ch-  
iednostāiny vmysl / y vłochānie w tych wy-  
uzdānych ( odpusc W. M. profe ) kontra-  
dykcyach / to iuz zwatpiony dobry rzad kon-  
sultacyy wāfych. Zāprawde kāzdy rozsā-  
dny cnotliwy / Oyczyznie życzliwy / miałby v-  
znawāć, optimis quibusq; modum libertatis  
placere. R nie sprzeciwiāiac sie tym / kto-  
rzy wolności nā swa wola zāzywāiac / liberta-  
tem quā media est, nec spernere modicè, nec  
habe-

Tacitus 4  
Hist.  
Elius 1.



habere sciunt, śaćnoby miałná takowe przy-  
pásć práwo / ětore / lubo nieco sie zda vmyślć  
wolności / iednáĕ w rzeczy śámej oddala iey  
zgube ośtátńiá / cálość vtwierdza y záchowu-  
ie. Boć táĕ y práwá wśyśćie znieśćby po-  
trzebá / ětore tym śámy / że aliquid vetant aut  
precipiunt, sprzeciwiáia sie wolności / ětore  
názýváiá potestatem faciendi quod velis. Ale  
iáćote nihil detrahunt Libertati, y owśem iey  
prafidio sunt, táĕ tá pewnymi gránicámi záz-  
wárta intercedendi potestas, nic á nic iey nie-  
umnieyśy / tylĕo śil v imie tym / ětorzyby iá  
ipśa licentiá zgubić mogli. Wiec ieżeli przy-  
ětádem R. P. Athenśkiey poydzie Polśká /  
przyětádem iey nigdy teś spofoyńa nie bedzie /  
y pretĕo zginie. Bo táń chćieli / áby pry-  
watney ich wolności vślugowáło dobro Oyc-  
czyźney / co opáĕ ma bydz. Bo iź dobro po-  
spolite bez wśyśćich spolnego śtáránia y vślu-  
gi bydz nie moze / y bez ośtrego záz przestep-  
śtwem ich ěaránia / dla tego gdyby żaden táĕo-  
wego ěieżaru ponosić nie chćiaś / spolna Oyc-  
czyźńá śwánĕowáćby musiała / á z nią y tá  
prywatna wolność w ětorey sie łocháćie. R-  
dziwny to zázprawde á nie baczny afekt / ná  
ětoreyby wam potrzebá przy pomnieć per vul-  
gatam Menneniĕ Agrippæ fabulam, ětore on nie

ětorego  
ěśnie śi  
dla zby-  
tniey przy-  
watney  
Wolno-  
śćie trzeba  
nie boć pu-  
blicum  
crucium.

Florus lib  
1, c. 23.

103

rozśadne Pospolśtwo przywiódł do bázenta  
y v wagi. Powiádaie im dillidisse inter se  
quondam humanos artus, quod omnibus opere  
fungentibus, solus venter immunis ageret, dein-  
de moribundos à seiunctione rediisse in gratiam,  
quando sensissent, quod eius opera reductis in  
sanguinem cibus irrigarentur. Táĕ bowiem  
właśnie / gdybyśćie záchowániem lubo ěieś-  
ćich práw / Dobru Pospolitemu (ětorego ěeść  
ná ěáźdego was zplywá) nie chćieli vślugo-  
wáć / gdybyśćie śtánowienie ich / gdy potrze-  
bá / záz niewolá mieli / podobni byśćie byli tym  
ěłonĕom / ětore nie vźnáwáły / że wśyśćá ich  
pracá y robotá / ná ich je dobro y pozYTEĕ sie o-  
bracáła. Wolność wáśńa nie ná tym zawisła.  
Owśem iáćo żadnego ěieżaru Śzláććie Pol-  
śki nie ponosi / ětorego ponosić nie chce / táĕ  
záz obowiazány iest ěnota y sumnieniem /  
chćieć ponosić ten / ětorey dobro Oyczyźny wy-  
ćiága. Aleć wy w te prywatna wolność, záz-  
pátrzywśy sie / y to wáśe Niepozwalam táĕ  
vlubiwśy / boie sie ábyśćie hunc foetum simia  
instar, pieśczotámi y śćisćánieniem nie vduśili /  
nie pozwaláiać ná táĕie práwá / ětore lubo  
pozorem ( iáćo wiec choremu leĕárśtwo ) śa-  
przyĕre / iednáĕ rzeczá śáma zdrowe y pozYTE-  
czne. Trzebá tedy te wśyśćie śwobody bo-  
ni

260

IBnDKE

Intytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy

<sup>Et si</sup> <sup>swi</sup> <sup>mi</sup> <sup>publici</sup> <sup>cura</sup> <sup>metiri</sup>, <sup>ana</sup> <sup>slad</sup> <sup>wac</sup> <sup>in</sup> <sup>fy</sup> <sup>ch</sup>  
<sup>body</sup> <sup>mi</sup> <sup>to</sup> <sup>byd</sup> <sup>mi</sup> <sup>szko</sup> <sup>wste</sup> <sup>bo</sup> <sup>nipubli</sup> <sup>cura</sup> <sup>swi</sup> <sup>szko</sup> <sup>w</sup> <sup>tey</sup> <sup>o</sup> <sup>Se</sup> <sup>ow</sup> <sup>intu</sup> <sup>u</sup> <sup>szko</sup>  
mi publici curam metiri, ana sladwac in fy ch  
Narodow / ktore sobie niewola dla Wolnosci  
czyniely y czynia / iakom wczora de aequalitate  
powiedzial. W tey zwlaszcza matercy jezeli  
wpor zwyczajny / y nie rozsadni przystaie /  
nieomylnie Seym stracicie / bez ktorego R. P.  
w inze odmienic sie postanowienie musi. A

bowiem; Historikiem Rzymskim ego ita com-  
peri, omnia regna, ciuitates, nationes, usq; eo  
prosperu imperiu habuisse, dum apud eos vera  
consilia valuerant. Ubicunq; ea corrupta fue-  
re, post paulo imminuta opes, deinde adeptum  
imperium, postemò seruitus imposita est. Co-  
rozumien ze W. M. vznawasz rowno ze mna /  
y dla tego w tym zdania mego chciales sluchac,  
ktore jezeli ma bydz prozne y daremne / lepiey  
zamilezec / lubo mialem w nim niektore kon-  
syderacye. Ziem, Aia chetnie rad postu-  
cham / bo nie dla tego m te przestroge powie-  
dzial / abym W. M. miał zbić z dyskursu / ale  
jem sie obawial / aby's W. M. puram rationis  
tramitem sequendo, non excederes publica via.  
To raczy radzac coby bydz miało / nisz coby  
mogło. Powiedz tedy W. M. bezpiecznie  
co rozumiesz / ale obracaiac co raz ofona po-  
stanowienie R. P. & populi ingenium, ktore  
nie iest takie / aby miało przyiac lubo zdrowz  
rade

<sup>Stępn</sup> <sup>4</sup> <sup>nin</sup> <sup>prze</sup> <sup>cie</sup> <sup>prze</sup> <sup>postina</sup> <sup>snoru</sup> <sup>prisci</sup> <sup>mo</sup> <sup>ris</sup> <sup>obser</sup> <sup>wantiam</sup>

<sup>Sallustius</sup> <sup>d</sup> <sup>Ca</sup> <sup>l.</sup> <sup>Or.</sup> <sup>2.</sup>

<sup>Gre</sup> <sup>tius</sup> <sup>de</sup> <sup>Rep.</sup> <sup>Bat</sup> <sup>avor.</sup>

Jakob co de legibus napisano. melius esse non  
optimis uti, quam receptas mutare, to rozu-  
miec sie moze y o zawzietych zwyczajach / eto-  
rych iakie'skolwiek sa / statecznie y nie naruze-  
nie trzymac sie niektorzy radza. Przycła-  
dem Malliliensium, w ktorych prilci moris obser-  
uantiam opisuiac Valerius: Ceterum (inquit)  
a condita vrbe gladius est ibi, quo noxii jugulan-  
tur, iam rubigine exesus, & vix sufficiens mini-  
sterio, sed index, in minimis quoq; rebus, omnia  
antiquae consuetudinis momenta seruanda. Pleb  
zachowam to slusne W. M. vponnienie. <sup>Arca 34</sup> <sup>chow 4</sup> <sup>Pleban</sup> <sup>obitente</sup>  
Bo zaprawde gdyby dobrego rozsadku po-  
wodem isc sie w tym miało / w hystec by spo-  
sob konsultacyi waszych / cale odmienic potrze-  
ba. Ale ia temperabo zdanie moie / y trzymac  
ie bede inter orbitas vsus & Rationis. Lubo y  
tak / obawiam sie aby to do sinaku przypasc  
miało. Bo ze szczyre powiem / y wyztam  
osobie, quae ego scio Populus improbat, quae Po-  
pulus probat, ego nescio. Alec zacynam.  
Bywaiac po kiltakroć na Seymach / y pilnie  
sluchaiac konsultacyi Poselskiej Izby / a te-  
razte's pytaiac sie o nich / vznawam to / ze dwie  
sa przyczynie najwazniejszye y naysierwsze /  
ktore koncluzye ich zatrudniaia. Pierwsza  
oktorey mowic w przod bede iest / iz ani pra-  
wem

<sup>Lib.</sup> <sup>z.</sup> <sup>c.</sup> <sup>6</sup>

Stego Serwem dostatecznie opisane / ani z wyjątkiem  
doskonale utwierdzonego nie maś porządku  
konsultacyi waszych. Czemu nie dziwie sie  
by namniemy. Bo, że nie zaraz ta Wolność  
Kycerskiego glosu przyšla do tąd / iaka te  
raz ma władzy / y do rad publicznych / nie tym  
vmyslem przypużzeni. Postowie / aby w niey  
mieli tantum autoritatis, nie dziwie sie nie maia  
porządku swych konsultacyey / ktore przed tym  
oraz z Senatem spolne były / y osobnego con-  
selliun nie miały. Ale teraz gdy ius Posle-  
ska Izba do tego rozdwoienia z Senatem  
przyšla / y sama tylko prawa piše / y w przod-  
vmawia / wielce na tym należy / aby miała per-  
wony porządek traktowania tak wielkich  
spraw / na ktorych sie całosc R. P. y bezpie-  
czeńwo Oyczyzny sadzi. Przykładem wszyts-  
kich Państw wolnych y Narodow / ktore nigdy  
bez pewnego porządku opisane na odpra-  
wowanie Comitiorum aut Contionis nie były. Abbo Em-  
minius de  
Rep. Athē:  
R. P. Athenaska z wlaszcza miała pewne na to  
y osobne prawa od Solona ustanowione / kto-  
re proprio vocabulo δῆμος nuncupabant. Sigonius  
de antiquo  
iure Civi-  
um Rom-  
um l. 2. cap.  
17. Conta-  
nienus l. 4. Toż v Wenetow teraz. V nas  
tylko tego niemasz / bo lubo obieracie Mar-  
szalka dla rzadu / iednak zaden mu tytul mni-  
nie sluzi / iako ten ktory mu zasem dawacie.

Directo

reitoris. Abowiem nie wiecy władze niemā  
z tego urzedu nad to / ze glos rozdawa, wola:  
Ciszy / a lasta kolace. Interim kazdy czyni iā  
ka chce propozycya / y wszytkie rady wasze iā  
ko z wyjątkiem Quallia zaczyna: O czym pier-  
wymowić; Tak taz one też konczy. Abo  
wiem od materiy przez Marszałka propono-  
waney daleko odstąpiwszy / ieden czyta z in-  
strukcyi punkt y Artykul / ktory mu  
verbo ante omnia kazano proponowac: Dru-  
gi wola / ze pierwsze trzeba staremu prawu czy-  
niec dosyc / niz nowe stanowic / ante omnia tedy  
orozdanie walcancyi. Drugi ante omnia  
podlug prawa wyraznego od recessu zaczac  
Musz inshy znowu Pacta Conuenta, Senatus Con-  
sulta, Oeconomia, to sa publiczne materye / za-  
czym o nich ante omnia. Na co drugi: Reli-  
gia z ktora do Korony przyshedt ta v mnie  
iest ante omnia. Wszybsz zaraz: V mnie  
też poprzy sieziona / zaczym gdy mi sie w niey  
gwalt dzieie / idzie o wolność moie / ktora v  
mnie slusnie ante omnia. Aż też ktokolwiek  
z Ukrainy / wlasnie iakoby Kochanowskiego  
Kotmistrz:

Takci Panowie wy tu radzicie / a w polu  
Grekowie nas woia.

Abo (ze tritum illud powiem / co ius iakoby

J 2

ex

ex formul: każdy wtey materyi umie) **M**ści  
Pánowie dum Romæ consulitur, Saguntum ca-  
pitur. Przyßly listy / y nowe wiadomości /  
<sup>Veratius.</sup> zacząym dla Boga obronie ante omnia. **N**á-  
foniec (muße exclamare: pro Curia, inver-  
siq; mores!) y groble / y rewizye y libertácie /  
y składy y iármátki: / y tym podobne quisqui-  
ua, ták wielkie / ták powazne R. P. spráwy  
trudnia y turbuia. W ktorych nie nowiná  
slyßeć: do niego nie przystapie / az to stanie.  
Abo tedy zástánowiony ad hæc verba **S**eym /  
y postapic nie mogac / nie doidzie swey kon-  
fluzyi / y gdy każdy przeciwnie ciągnie / roz-  
zerwac sie musi: Abo podlugich y vprzykrzo-  
nych swarách / zfatygowani iusß dluga y dá-  
remna praca w swoiey Izbie / a ná Gorze zász-  
snein zmorzeni / wielka iáka R. P. potrzeba /  
aboniebepieczestwem (ktore co raz ingerunt  
prudentiores) przycisnieni / do czytania kon-  
stytucyi przystapia. Ktore márzáteß nie-  
sluchaiacym iázo przeczyta / milzenie pro asse-  
lu biorac / idzie co raz dáli / y iáko pospolicie  
mowiemy; Zydá grzebie. Ktáf tumultu-  
arie swe rapturarze przebiezawßy / síla rzeczy  
opusciwßy / w sílu dostónaley wvagi y zesz-  
zwolenia Stanow nie czekaiac / do Grodu y  
druku te mile Práwa poda / Ktore sobie kus-  
piwa

piwßy / do pierd sie iáß nowym dziwuiemß.  
Z stad zász protástacye / z stad przymowci mar-  
hákom / a przecie Práwo Práwem. Za tá <sup>Deceus</sup>  
Ká tedy konfuzya / koncluzyi dobrej spodzie <sup>metho do</sup>  
wac sie rzecz iest niepodobna / y niemáß ná <sup>Seym</sup>  
to sposobu inßego / tylko vstánowienie porzadz <sup>w síta</sup>  
ku / podlug ktorego márzáteß miałby cynic <sup>inowisc /</sup>  
propozycye swoie. O ktorym zesz W. M. <sup>u przod</sup>  
táf kazal y chciál / malo myslac / powiem co <sup>eye Se-</sup>  
rozumiem. <sup>natorstie</sup>  
<sup>dar mo</sup>  
<sup>czás bips</sup>  
<sup>vo.</sup>

W przod iednáß (ze sollemitates inße po-  
mine ktore nie máia nágány) o sentencyách  
Senatorstkich / wiecy. czásem niz tydzieñ tr-  
waiacych / to rzete / y każdy podobno báczny  
zemna / ze inßego nie máia pożytku / tylko zgu-  
be czásu / tylko cießka, pro iudicio & doctrina  
gotuiacych sie ná nie. praca, tylko wymowy  
ostentacya, y zanie / abo prozna pochwale / abo  
teß zart smiech, ludibrium. Ale zeby to w  
vwage isc miálo / zeby zdanie Senatorá lubo  
vwazne / w dálszey vmowie miał kto wspo-  
inniec, inauditum. Coß tedy po tych deklá-  
macyách: Ktore ráczyby in Scena sluzylý / niß  
in Senatu. **S**lufnie co Prator apud Liuium.  
Ad summam (inquit) rerum nostrarum perti-  
nere magis arbitror P. C. quid agendum nobis  
quam quid loquendum sit. **T**oß y ta do náßych  
Pánow

Pánow Senatorow rzec moge: gdyß moim  
zdaniem/ *composita oratio es alibi locum ha-*  
*bent.* á tu gdy do vna wiánia rzeczy y trácto-  
wánia przydzie/ *breuis dictio, & rectum judici-*  
*um.* Po przywitaniu tedy Krolá/ nie zátrzy-  
mání dluga Pánow Senatorow mowa/ *Lipßus ca-*  
*Notis ad*  
*lib. 3. Po-*  
*lit.*  
*Provi-*  
*ne. 3. ab 5.*  
*wiem po-*  
*stow do*  
*swy 13.*  
*by tym*  
*pridy*  
*po 10.*  
wiec ani ták Heroka Propozycya (ktory iß  
wßystkie contenta w swych mieli instrukcy  
ach / rozumiem y to / ze iey nie potrzebnie ták  
dlugo slucháia ) tym przedzy Pánowie  
Postowie do swey Izby przyßedßy zácz-  
na konsultácye swoie. Ziem: Tegom sie o-  
bawia / á bys im W. m. nie kazał zostác w  
Izbie Senatorstkiey / bom slyßal wielkich lud-  
zi / ganiacych te Osobne Poslow rády / y po-  
wiádáacych / ze przed tym nie ták bywáto / á  
lácniey teß y powazniey / y lepicy Seymy  
miały bydz konkludowane. Pleb: Tákciby  
wláśnie bydz miało / gdyß to rozum rádzi / á by  
wßystkie trzy Stany spolnie y o raz trácto-  
wáły spráwy R. P. poniewaß spolnie dozá-  
wieránia ich nalezã. Ale wy teraz nie in-  
tego / tylko dwa rázy slome mloćicie gdy iede-  
ne Stanu zgodę przynosãc wláśnie w kon-  
kluzya Seym záczynacie. A tá zgodá wá-  
ßá bázo nie zborna y nie vmowiona / bo y w Se-  
nacie sámí z sobã certatis y nie mogãc w Izbie  
podo-

Lado me  
re Maio-  
rum wßy-  
sítie trzy  
stany spol-  
neby 14.  
dóte má-  
47.

podolác ták wielom máteryey / co raz wósa-  
cie: Ostatek ná gore. Wßytek tedy czias  
Seymu / dáremno strawiwßy ná proznych  
swarách / rzeczã samã z Senatem dopiero prá-  
wá stánowicie / á przecie go wielkim besprá-  
wiem od v mowyy spisowánia Praw odstrych-  
nãc chcecie / Ktoremu to nawiecy przed tym  
nalezáto. *Carolus*  
*Agonius*  
*de antiq.*  
*iure C. R.*  
*l. 2. c. 17.*  
V Rzymian byty Tributa Co-  
mitia, tym wáßym nie co podobne. Ktore  
non verè Comitia, sed Plebis consilium diceban-  
tur, quòd ad ea non vniuersus Populus vocare-  
tur, sed Plebs tantum Patribus exclusis. O czym  
*Lib. 2.* ták dáie rozsádek Livius. Plus dignitatis Co-  
mitijs iplis detractum est, quam aut Plebi addi-  
tum virium, aut demptum Patribus. A y nas  
wláśnie / wiecy z ták zátrudnienia Seymu / y  
ochydy rad wáßych wrosto / niß potegi Sta-  
nowi Rycerstkiemu przybyto.  
A co przed tym spolnymi sílami z Senatem  
strzegac spolnych praw y swobod / stráßnißcie  
władzy Krolow byli / to teraz, oddzieliwßy  
sie od Senatu / nic práwie z wáßych rad nie  
konkluduiac / do contemptu coraz wielßego  
przychodzicie / ták zesćie z one powazne Sey-  
podáli do smießney y zártowney komedyi má-  
teryã / ktora gdzies magno spectantium visu od-  
prawowano. Jáko tedy Rhetra (tákc zwano  
prá-

práwo od Lycurga ustanowione) Lacedæ-  
monſta/nemini præterquam Regibus & Sena-  
tui permittebat <sup>γρῶν ἰπῖν</sup> id est, ſententiam a-  
liquam ad deliberandum proponere, lubo to /  
co od tych dwu Stanow proponowano /  
miał Populus iudicandi poteſtatem. Tak by  
y vnas bydz miało / aby dwa Stany wyſſe  
práwa zpiſane do vwagi y zezwolenia trzecie-  
mu podawali. Przykładem takſze poteſtatis  
Tribunitiæ, ktora podlug pierwſzego uſtano-  
wienia ſwego (iákos to W. M. dnia wzo-  
táyſzego odemnie ſlyſzał) intercedendi ſed non  
rogandi poteſtatem mieli. Ale ſe ten zwy-  
czay terázneyſzy práwem ztwierdzony bedac  
tak bárzo w am ſmákuie / trudna rzecz iuſz  
przeçyć temu. Ziem. Nie tylko trudna ale  
y nie podobna, y bárzo to W. M. báznie czy-  
niſz / ſe ſiená tym nie ſádzisz. Pleb. Wras-  
cam ſie tedy do ſwoy rzeczy. A o tym porzad-  
ku rad wáſzych mowiac / naprzod rádze / aby  
pierwſzego dnia záſiadania wáſzego wſyſtkie  
Instrukcye / abo artykuły kázdego Woiewod-  
ſtwa oddane Márſzałkowi byly. Ktory  
przybrauſzy ſobie po dwuch Deputatách z  
Wielkiey y Máley Polſkiey y Kieſtwa Li-  
teuſkiego / nie tak konſtitucye / iáko materi-  
am Conſtitutionum, pod peronymi tytułami /  
niech

Pierwſze-  
go dnia  
Márſzał-  
kowi wſy-  
ſtkie In-  
strukcy-  
wóle-  
wodſtw-  
na od-  
kierd:

niech co przedzy ſpiſe. To pilnie wważaiac / <sup>None ſub  
cellos tri-  
calce tedi  
pat.</sup>  
aby w kázdey mátereyi zdánia Woiewodſtw /  
iáko nálepicy mogli do iedney ſentencyi ſto-  
ſowác. A gdzie iáwne znay dzie contradi-  
ctoria, tego niech ſie zdánia trzyma / w któ-  
rym ſie wiecy Woiewodſtw zgadza / miánuiac  
záráz te / ktore przeciwnie rozumieia / aby przy  
czytaniu Poſtowie ich pierwſze mieyſce mieli  
do mowienia / y abo dali rationem Bráci do-  
má pozostały / abo teſz przyſtąpili do zgody po-  
wſzechney. Ziem. Nie ganie tego zdánia  
W. M. wzglídem tych Deputatow / ktorzy-  
by nieco podobni byli ad Nomothetas Athe-  
nienſium, ktorych takſze do ſpiſowania Praw  
náznázano / lubo ſam Populus był Dominus  
legum ſuarum, eaſq; receuſeri uolebat in con-  
cione. Ale to wważác pilno potrzeba /  
iákimby porzadkiem miały bydz ſpiſowane  
te materye. Bo gdyby nie przypády do  
ſmáku / wracałby ſie ſwar zwyçzayny / gdy káz-  
dy do ſwoiey ſtoſuie ſie inſtrukcyey y ieden te /  
drugi inſza chce wprzod tráktowác máterya.  
Pleb. O tym teráz mialem wola mowić / y po-  
wiem krotko ſwe w tey mierze zdánie. Hoc  
præcaueo, aby iednego Seymiku inſtructia nie  
rozſkázowála Seymowi / odçad má zázynác  
Konſultacye ſwoie. Bo to rzecz bárzo nie  
flu

Ubo Em-  
muis de  
Rep. Ath.

Ktorec  
ordine pro  
poner.

slużna / y powśedney wśystkich wolności nie-  
znosna. Rozumiabym / aby Marszałkowi  
y Deputatom Konstytucye piszącym, talem  
Methodum opisano: Uprzed rozum pokazu-  
je / że te materye ktore wśystk<sup>e</sup> R. P. zaś-  
chodzą / pierwsze przed prywatnymi miejsce-  
mieć slużnie mają. Wiecej iz conuenit wprzod  
starego prawa ostrzedz / niż nowe knować /  
y pierwsze naprawić niż budować / dla tego od  
Exorbitancy niech będzie początek. Abowiem  
y n<sup>e</sup> yrażne prawo od Recessu zacząć Szym-  
kaje / to jest właśnie od Exorbitancy / y wy-  
godzi sie w tym ingenio populari, ktore za-  
wsze tego nawiecy potrzebuie. Plutar. in  
Polit. Omni enim  
Populo inest malignum quiddam, & querulum  
aduersus imperantes. N<sup>e</sup>z tadze pelne instruk-  
cye Seymikowe vskarżania sie na rząd pu-  
bliczny / y na to wśystko co ze dwuch koleiey /  
Prawa y zwyczaioz da sie wypadac / z kad  
to Exorbitancyami nazywaia. Te zaś sa  
dwoiaki: Regis & Ciuium. Peirwśyich w-  
godac iacnieysza y przedza do zgody. Lubo sa  
niektorzy, qui ex aliena libidine huc illuc fluctu-  
antes, ut eorum qui dominantur voluntas fert, Salustius  
ad Cae-  
rem. ita bonum malumue publicum existimant.  
Dwoiako Wyzyznie škodliwi / y tym ze wol-  
ności iej zle ostrzegacia / y tym ze kontradyk-  
cyam

Uprzed  
od Recessu  
y Etor-  
bitancy  
3631 te.

cyam / nie slużna zatrudniacia R. P. sprawy.  
Tego nie wważaiac / ze lubo trzeba (co y M.  
M. sam przyzna) miarkować czasem studi-  
um Populi, iednak to nawiecy należy Sena-  
towi / ktory właśnie ma szredkowac między  
Panem a Poddanymi / y ich asectacye tak miar-  
kowac / zeby ani Wolności vblizenie bylo / ani  
nad powinność vwleczenie władzy panuiace-  
go. N<sup>e</sup>ta powinność ma bydż Senatorow /  
iako ia Lycurgus opisal / ut Seniores isti in eo  
Regibus auxilio sint, ne ad Populum summa re-  
rum deferatur, rursumq; Populum confirmet,  
ne sub Dominium res deueuiat. Co gdyby  
Izba Poselska vznawac miała / nie tak by sie  
iey sprzeczac w tey mierze trzeba / y miała by te  
obronie dostoiensstwa Krolewskiego zostawic  
starzy Braci. Drugie exorbitancye sa  
Ciutum, y do traktowania trudne / y ledwie  
podobne do konkludowania. Przyczyna temu  
iz z arówno glos wolny ma ten / ktory przeciw  
ko Prawu wytkozyl / iak ten / ktory zo w  
tym winuie. Lubo o iure y sutorowe Pra-  
wo stanie / skutku iednak mieć nie będzie / bo  
nie pozwola

Plutarch.  
in vita Ly-  
curgi.

Salustius  
ad Cae-  
rem.

Lucanus

turbantes iura Tribuni.  
Cof tu za remedium? moim zdaniem aut nul-  
lum, corrupta Repub. aut vnicum ex Principe.

R2

Kto

Ktory (iako to W. m. dobrze dnia wozor  
 rzybego powi dzial) abo nie trzymajac tylko  
 grzbietu / przeciwo prawom y zwycziom  
 przestepnym / abo im surowosc (iaka mu Pan  
 stwo woln y mi glosami nadane pozwoli) po  
 kazuiac / mialby kazdego w swej zatr ymac  
 powinności. Skonczywszy Exorbitancye /  
 slusnie po naprawie praw / do rzadu y porzad  
 ku publicznego nalezace konstitucye / Wtore  
 mieysce miec beda. Abys W. m. wied  
 zial ktore to rozumiem / na przyklad te mianu  
 ie / Urdynacye nat y tych Prowincyi / konfir  
 macye Pactorum z Pany postronnymi / Usta  
 nowienie mienice / okolo podatkow zwyczi  
 nych R. P. vstawy / opisanie porzadku ludzi  
 do wojennej sluzby nalezacych / iako Kozas  
 kow / Tatartow / Wybrancow / Comissie na roz  
 graniczenie Panstwa. Takie abo tym por  
 dozne. pro vt plus momenti miec w sobie be  
 da / przebiezawszy (a rozumiem ze w nich nie  
 wiele trudności) Trzecie mieis e y ostatnie  
 miec bedzie Obrona / abo obmyslenie bezpie  
 czenstwa R. P. od Postronnego Uieprzysia  
 ciela. Ktory materyi gdy potrzebe vwa  
 zam / pierwszaby wlasnie miescem bydz mia  
 la cum Patria libertas, Ciues, lateant in tutela ac  
 praesidio bellicae virtutis. Jednak, iz bezpie  
 czenstwo Oyczyzny bydz nie moze bez podat  
 ku

Form do  
 rzadu pu  
 bliczneg  
 nalezas  
 cych Epu  
 ity tuete  
 przysie-  
 pi

74 Penie  
 do obro  
 ny:

Ciceroi.

ku / bo iako ow powiedzial / nec quies gentium  
 sine armis, nec arma sine stipendiis, nec stipen  
 dia sine tributis haberi queunt, dla tegom slus  
 nie te nie smaczna y przykra materia na ko  
 niec odlozyl / slusnie wprozod puscil in se / dla  
 ostodzenia iey / y ocukrowania / smiele obiec  
 iac / ze gdyby in se ponryslnie zawarte byly / y  
 taby ex vlu publico isc musiala. Bo to  
 prawie ratio doctis, necessitas barbaris mos gens  
 tibus feris natura ipsa praescripat, bronie sie od  
 gwahtu y niebezpieczenstwa. A ze tak vpo  
 tem czestokroc Bracia waszy w tym ida / przy  
 czynata / przyznac sie im musi / iz sie wprzod  
 w afektacyach ich y naprawie praw dosyc nie  
 dzieie: Wiec y to / ze widza podatki obraca  
 iac sie nad wola y potrzebe R. P. ze pomnia  
 plonnymi postrachami wycisnione kontrybu  
 cye. To tak przebiezalem Seymowe ma  
 terye. Ziem. Abos W. m. zapomnial pri  
 watnych Urtukulow? Wiedz to W. m. nie  
 omylnie / ze chocby ze wbystkiego nie stanae  
 nie miało / nie vstapia ich nasi. Pleb. Wiem  
 to barzo dobrze / y dla tego non omisi, sed di  
 stulo nich mowic / vważaiac y to / ze non leue  
 w nich momentum. Bo lubo to dla public  
 nych tylko spraw y potrzeb Seym iest zlozo  
 ny / iednak iz kto pilnym rozsadeku okiem po  
 zy /

Tacitus 4  
 hist.

Cicero pre  
 Milone.

Prywa  
 m m ar  
 tyfulom  
 dzien So  
 borny n 4  
 znaczyt.

R 3

139 /

267



rzy / v zna je tá charitas Patriæ, ktora sie po-  
spolicie chlubiemy / nie ná inšym iest zásadzo-  
na fundámencie / tylkóná prywatnym každo-  
nas pozyciu / y dla tego tylko gaudemus eius  
commodis, dolemus in commodis, quia res no-  
stia priuata salua salua illa, & mortuæ morien-  
te. Dla tego nie trzeba w prywatnych tych  
áfektacyách tak estro isc / aby mieiscá swego in-  
ter publica miec nie miały / y owšem aby przy-  
checenie y podnieta z tad byla wielom do kon-  
klazyicy szesliwey / rozumiem aby dzien ies-  
den / a ná przyklad Sobotni / byl im naznaczo-  
ny / w ktory porzadkiem Woiewodzstw / niech  
beda czytane y wvazane. To przydawam /  
aby w tym mieiscá nie miała vporna contra-

W Kro-  
rych Kon-  
tradycia  
nie ma  
bydż v-  
porna.

dictia. Druga aby zaden nie wazył sie prze-  
czyc publicznym konstytucyom / dla tego je mu  
prywatnych artikulow nie pozwalam / boby  
to byla res extremæ licentiæ, ale w zatemnie  
w podobnyš materiyi mścić sie moze ná swych  
kontradycyentách / dá wšy w przod baczeniu  
mieisce / ieżeli sluźnie ábo nie / broniamu tego.  
Igoła meminerint nefas non esse, aliquid ab  
omnibus vni negari, cum sæpe. numero singuli  
cunctorum voluntati resistere, fas esse duxerint.  
Dostyc mym zdaniem / pr. yczyne pier wšy zá-  
trudniomych konklazył Seymowych / to iest,

Lipius de  
Clementia  
L. 1. c. 11.

Valerius  
Maximus  
1. 7. c. 5.

nul-

rullum ordinem consultationis, wywiedfzy /  
ide do drugicy. Ziem. Ale ia W m. trocheza  
stanowie / w atpie bowiem / aby návstánowie  
nie tego porzadku miała zezwolic Izba náša.  
Bo lubo ten do W m. proponowany / zgad / a sie  
y z potrzeba y rozsadtie / iednak obawiaiac sie  
každy / aby w przod inše pušci wšy materye /  
z ta ktorey nawiecy studet. dla ścištosci času  
nie oschnal / przezyt temu bedzie. Druga  
niektore artykuly rzeczy sama prywatne / chcec  
beda ci ktory ie wnošy / aby zá publiczne by-  
ly rozumiane y czytane. W tym iako sobie  
proše Máršalk postapi? Jáko ie bedzie bez  
vrazy y z vkontetowaniem proponował? Pleb.  
Ieżeli poiedynkiem nie bedziecie chceci vma-  
wiać spraw Seymowych / nádziecie żadney  
niemáš / aby miały bydż kiedy szesliwie kon-  
kludowane / gdyš wšyškie traktowac o raz /  
rzecz iest nie podobna. Na vleczenie iednak  
tey nieufnosci / niech beda od Pánov Postow  
zánoszone / od Máršalká przyimowane / tako-  
we deklaracye: Eatenus pozwalam ná traktow-  
wanie teymateriyey / ie zeli teš ten á ten arty-  
kul bedzie vmawiany / ná prywatny eatenus,  
ieżeli teš moy prywatny mieisce miec bedzie.  
Aleć ia vpewniam zeby času nie tylko dostyc  
bylo áleby go tez y zbywalo / byleście przedko  
dostu-

W 3tes  
ianu  
no ubio-

Respons  
ná to:

Stuchania Konstytucyey przystepowali :  
Swiadczeniem tego konkluzya Seymowa / Etos-  
ta w tiltã dni koniec bierze / lubo iãk znowu  
sic tam Seim zaczyna. A nie inſza teo przyczy-  
nã / tylko że zãraz nã orzech przychodzicie. Co  
zãsdo drugiego punctu, sic lentio, aby prawo  
delinat, ktore sa publiczne ktore prywatne  
materye / nã przyklad taka abo podobnã defi-  
nicya: publiczne artykuły sa te / ktore directè  
concernunt potrzebã y dobro / abo generaliter  
wſyſtkiey Oyczyzny / abo tez choç iednego Wo-  
iewodztwa obywatelow / byle wzgledem o-  
ſtrzezenia ich Szlacheckiey Wolnoſci. Pry-  
watne zãs sa te ktore sic ſciagã nã pożytek  
prywatny abo Woiewodztwa (iako to sol na  
przyklad /) abo teſz ſzegulnych w nim osob.  
Do takich ſtoſuiac sic mãrſzałek y Deputaci  
iego definicyi / niech arbitrio ſuo rozſadza y v-  
wãza / iãkie pod nie podpadã beda materye.  
Bo jezeli to ad diſceptationem Izby przy idzie /  
znowu otworzy sic idem contentionum cam-  
pus. Wiec aby tym wiecy vſnoſci y powãgi  
Mãrſzałek miãł y Deputaci / omnino rozu-  
miem / aby y oni y on przysiegali. Jezeli  
ãlbowiemci co grunt dziela / ktorzy ſady od-  
prawia / że tylko prywatnych fortuna ſãſu-  
ia / oſtro y ſurowie przysiegã / a czemu dla  
Bogãci / nã ktorzych ſumieniu cãloſc praw  
nãſzych

Mãrſzałek y De-  
putaci  
bydã mã-  
to przy-  
ſiegi.

nãſzych ( quotusquisq; boxiem pãnieta ie po-  
kad do Druku nie poyda ) przysiegãc nie mã-  
ia. Nowſzym zdaniem dwa razy / to  
ieſt bioracnã ſiete funkcja y ſkladãiac ia z ſie-  
bie / przykladem Konſulow Rzymſkich / kto-  
rzy takze dwaãroc ſolenne prãbebant juliu-  
randum, quo caput ſuum, Domum ſuam, ſi ſci-  
enter ſefelliffent, Deorum irã deuonebant.  
Wiec y oſtre a ſurowe prawo rſtanowic ro-  
zumialbym / przeciwo pomienioney przysie-  
gi ( ktorey rotam iãko nã wãzniey opifaç  
trzebã ) przestepcom. Tymi mãrſzałkã y De-  
putatow iego propozycyãmi / wiemci że ſie  
nie beda kontentowãc wãzi / powiãdãiac żeby  
to rzecz byla ſtraſna Wolnoſci / dawãc tyle  
mocy te funkcji / aby nãznãczãłã do Seymor-  
wãnia porzadek: Ale ia w rzecz ſãme wey-  
rza wſy / nie widze aby tã krotka nã wielu po-  
dzielona / y przecie ſzupla bãrzo wãdza / miã-  
łã coniebezpieczeniſtwa przynieſc. A nie dla  
inſzey przyczyzny przeczyc temu kto bedzie / tyl-  
ko że mu ſmãkuie ten nierząd w ktorym ma wol-  
noſc ſwych prywat do pinãc / tãrgi z Pãnem  
czynic / dobro Oyczyzny poſtronnym przedã-  
wãc / prywatnych ludzi potedze / zã wioſtkã y vr-  
gielt vſlugowãc. Pomnie wiele od Wm. przy-  
kladow powiedziãnych / gdzie Poſtowie tãk  
dlu

Ex Plini  
Panegyri-  
co elicetur

Právo  
Soloná  
turbulen-  
tos Ora-  
tores.

Długo przeżyli/pożadim nie podpisano. Co-  
lubo wfsytkim wiadomo bylo / iednak zosta-  
to impunitum. Czyby to w insey dobrze v-  
stánowioney R. P. wolno bylo? Czyby słu-  
nie á ostro y surowie / tákiego excessu nie ka-  
rano? Rozumim że przedzynizeli v nas. Po-  
mnie jem czytal práwo od Soloná vstánowio-  
ne in petulantes & turbulentos Oratores. Abo-  
wiem wiedzac ten mady Práwodawca / iz  
iáko morze luá naturá tranquillum est, sed ven-  
torum vi agitatur, sic populus suá spontè placa-  
tus, hominum seditiosorum vocibus, vt violen-  
tissimis tempestatibus attolitur. áby tym spokoy  
nie Seym od niego vstánowiony mogł  
sie odpráwować / tákie práwo vstánowit: Si  
quis Oratorum in Senatu aut pro Concione, vel  
bis de eadem re, apud eosdem dixerit, vel inter  
decernendum, importune locutus fuerit de re-  
bus a suggesto alienis, vel alicui maledixerit, vel  
aliquem concitarit, dimissa Concione aut Se-  
nate, eius mulctandi potestas, apud Præsides  
esto. Ktore Práwo nie ná to wspomina-  
m / áby mi áł ná nie rádzić / bo lubo wiem zeby  
dobrze cośoli wiek te mu podobnego nápisac /  
iednak widzac iz to do zgody y zezwolenia  
waszego bardzo trudno / y mówic o tym nie chce.

Druga przyczyna przynosi zatrudnionych  
Kon

Salustius  
in Catili.

Konkluzyi / Ktera jest, iz Postowie do rad pu-  
blicznych przystepuacy / sa złymi vniesieni-  
áfektami / quibus vacuos esse decet, qui de re-  
bus consultant publicis, haud enim facile ani-  
mus verum prouidet, vbi illi officiant. Te

áfekty dwoiákie sa / á obá zároveň škodliwe.

Pierwszy jest chciwość pomnozenia swey for-  
tuny, ktory iziuz cale serca ludzkie opáno-  
wał / bardzo trudni y psuie publiczne rády.

Ciceropro  
Quintio.

Nullum enim est officium tam sanctum atq; io-  
lemne, quod non auaritia comminuere ac vio-  
lare soleat. Rz tadci pochodzi naprzód owá  
áfektacyom Pańskim (lubo czestokroć nie-  
zdroznym) dluga bardzo dla targu tylko kon-  
tradikcyja. Stad pod plászczem strzezenia

Wolności ostre nazbyt / á czasem niepotrzebne  
nástepowanie in acta Principis. Stad przeze-  
nie / vporne y nie przesomione Práwu y vstáwie  
iákiey / ktoraby znosiła pozYTEK prywatny. Já-  
ko świadczą Oeconomie, Ordinacia Smoleń-  
skiej / podniesienie Kwartny / obrocenie pes-  
wnych Stárostw in rem communem / saletry /  
poráże z dobr R. P. y tym podobne. Stad  
swary owe z wielkim vporom o clo / o libertá-  
cy / o przywilej iáki. Stad ná koniec nie  
dármo podiete protekcyje Miaszt / Ksiazat len-  
nych w nie słuźnych áfektacyách / y Oyczyźnie  
škodliwych. Zgola gdy w Vstudze Oy-

Lij

37

270

czyste każdy swoje rzeczy ma na pieczy / miserabilis  
Respublica in exitum sui merces est. Florus 1. 3. 3. cap. 13. A powie-  
dział dobrze Historik Rzymski doznawszy te-  
go w Państwie którego sprawy opisał / przyja-  
tae res semper officere, officientq; publicis con-  
siliis. Livius 1. 22. Na wleczenie tego afektu / ia sposobu  
żadnego nie znayduie / tylko dobrowolne iego  
porzuczenie / y prawdziwe uznanie / że gdzie sie  
w nim nie poprawicie / R. P. zdubicie nieo-  
mylnie / to iest, samych siebie. Czego żaden  
nie wważa / & nesciunt se, dum Remp. vendunt,  
etiam venire. Seneca. To przydam ięszce z rady czło-  
wieka mądrego / daney wielkiemu a pierwsze-  
mu w swym Państwie monarche / qnoniam pec-  
rinde omnes res laudantur atq; appetuntur, ut  
earum rerum usus est, a ludzic vzwawia je  
też przez nie do poszanowania wszelkiego / do  
honorow / do łaski Pańskiej / napredży iest  
przystep / iako ow powiedzał /

Protinus ad censum, de moribus vltima fiet Iuvenal. Sat. 3.  
Quaestio,

Niedziw że chciwie pragna bogactw / że sie  
onie iakimkolwiek sposobem staracia. Allego  
gdyby Enota sama tylko pluzyla / y stala dro-  
ge do wszelkich ozdob / si Princeps pecuniae de-  
cus ademerit, magna illa vis avaritiae facile bonis  
mori-

moribus vinceretur. Drugi To pierwszy afekt. Drugi Dru-  
gi nie mniej szkodliwy iest / Uienawisc Uienawisc przy-  
watna / y zrozoznionych animusow pochod-  
zaca niezgodą / ktora w tey rowności wolne-  
go głosu bydz musi niebezpieczna / stimulat e-  
nim saepe priuati odii pertinacia, in publicum  
exitum. Valerius A rzadki sie znaydzie taki / ktory-  
by dla dobra pospolitego miał dobrowolnie  
położyć / in limine curiae, simultates. Ab-  
ktoryby w tym chciał iść przykładem Liuii  
Salinatoris. Is namq; etsi Neronis odio ardens,  
in exilium profectus & testimonio eius praci-  
puè afflictus esset, tamen postquam eum inde  
revocatum Cives Collegam illi in Consulatu de-  
derunt, & ingenii sui, quod erat acerrimum, &  
iniuriae, quam gravissimam acceperat, oblivisci  
sibi imperavit. Nè si Nè si dissidente animo con-  
sortium imperij vsurpasset, pertinacem se ex-  
hibendo inimicum, malum Consulem ageret.  
Chwalebne to bylo afektu pomiarkowanie.  
Ale v nas niemaż takowych przykładow.  
Wiecy takich / kiedy na sie pratektu executi-  
onis y prawa / ostro nastepuis / kiedy sie roznia  
zdaniem / nie dla insey przyczyny tylko że y  
sercem / kiedy dla swey nieprzyjazni zgode po-  
wszechna rozrywata / gdy ieden drugiemu  
przeży / tak dlugo czasem / aż sie Seym roz-  
zera

Tacit. 1. 1.  
Hilt.

Valerius  
lib. 4. c. 2

Seneca

Sallust.  
Orat. 2. ad  
Cef.

Iuvenal.  
Sat. 3.

<sup>Sposob</sup> <sup>niektora</sup> <sup>ier</sup> zet wie / abo sie zastanowi / tak iako todz / gdy w  
 niey remiges przeciwnie sobie robia. Ua ten  
 afekt in tego sposobu niemasz / tylko aby Pan / y  
 z nim ludzie wieley / wiedzac iako na tym sila  
 Oyczyznie nalezy / wiedli do porownania serca  
 rozrozmione / y non accedendo ad partes, za  
 wasnionych miedzy soba przywodzili ad egre-  
 gium humani animi, ab odio gratiam deflexum.  
 O starzych Niemcach napisal Tacit, offensa  
 non durant implacibiles, vtiliter in publicum,  
 quia periculofiores sunt inimicitiae iuxta liber-  
 tatem. Alec tych afektow najwieksza pod-  
 niata ex clientum turba / ktorzy vslugnia v-  
 potnym y wyrzdanyim glosem jadzy Panow  
 swoich, quos inhonesta & pernitiola libido te-  
 nuit, potentiae paucorum, decus atq; libertatem  
 suam gratificandi. Bo isby sami nie mieli  
 tyle czofa / y chciwosci swoiey / y zawzietey nie-  
 nawiseci vslugowac / wola to cudzym iezy-  
 kiem odprawic. Okupiwszy ie y oplaciwszy  
 drogo / przykladem owego / ktorzy na dopina-  
 nie swych pretensyi powiedzial / nihil se ad lar-  
 ultionem vlli reliquisse, nisi quis aut caelum di-  
 videre velit aut caelum. Kiedyby to tedy rzecz  
 podobna byla odstrychnac od rad publicznych  
 Panow Vergeltnikow / y Panow retoday-  
 nych / trocheby lacni postepowalo wafse Seye  
 morwie

morwanie. Dotad sposob skutecznego za-  
 wietania Seynow / pod dwiema przyczyna-  
 mi najwiekszymi powiedzialem: Alec sa ief-  
 eze niektore lubo mnieyszey wagi do tego ie-  
 dnak nalezace, monita, ktore krotko przypo-  
 mnie. Naprzod iz w Panstwach wolnych  
 icst za x se illud ex libertate vitium, quod non  
 simul, nec vt iussi conueniunt, sed & alter, &  
 tertius dies, cunctatione coeuntium absumi-  
 tur. A na Seymach naszych / drudzy ledwie  
 nie na same zedzia sie konkluzya / dobrzeby  
 prawem obwarowac / aby wszyscy na sam po-  
 czatek bywali / a ktorzyby nie byl / aby ius vmo-  
 wionych materyi nie mogli wzruszac. Druga  
 rzecz iest / iz takie znaiduia sie materye / ktorych  
 w waga / w takiej liczbie Postow / a zwlaszcza  
 wielu tego nie rozumieacych nie podobna /  
 dla tego na przysiegle Kommissarze puszcic by-  
 to trzeba / ktorzyby mieli moc konkludowac / co  
 by ere Reip. bydz vznali. Mianowicie Or-  
 dinacya Menice nigdy nie stanie / chyba tym  
 sposobem. Alec wy nikomu nieufajac / a sa-  
 mi podobac nie mogac / sila rzeczy z wielka  
 Oyczyzny szkoda do skutku nie przywodzicie /  
 tego nie vzwawajac, ze habita fides, ipsam  
 plerumq; obligat fidem. A zas multi fallere  
 docuerunt, dum timent falli. Trzecia aby  
 to co

Titus de  
 moribus  
 Germano-  
 rum.

Monya  
 niektora  
 pierwo  
 se oprid  
 tyezye  
 ante Poe  
 ow

<sup>aby to co</sup> <sup>Sadowi</sup> <sup>należy</sup> <sup>rad nie</sup> <sup>mieścić</sup> <sup>to co</sup> Sadowi należy nie mieścić rad public  
głównych / w każdej bowiem R. P. osobne sa iu  
dicia, osobne confilia, inſza rzecz Seym / á inſ  
ſza Tribunal. W Izbie wáſzey wſyſtko  
wymieſzacie / wſyſtko ſie tam przez te ſe  
rocie wrotá oſtrzeżenia Praw y Wolnoſci  
zmieſci. Ziem. Wiem co W. m. intendis. á  
záprawde ſluſnie / bo tumulty / zburzenie zbo  
row / znieſienie álbo odiećie Cerkwi / nuſz De  
kret taki owákí Tribunalſki / to wſyſtko chce  
aby pod rozſadek Poſelſkiey Izby podpadało.  
Dla Bogá wzdyc každey ſprawie / každemu  
exceſſowi. ieſt náznázone / nalezace forum.  
Od dekretow záſ Tribunalſkich / ieżeli będzie  
prouocatio ad Populum, toć ie iuſz znieſć lepiej  
o raz / niſich powági náruſzac. Pleb: O gdy  
by wſyſcy iednákiego w tey mierze zdánia z  
W. m. byli: A że to W. m. ſam vzna waſ  
wiecy o tym mowić nie chce. Káczy Páná  
Bogá proſze / aby w Oyczyźnie máiac iednego  
Bogá / iednego Páná, iednoſz Prawo mieliſ  
zmy / iedne zwiáre. <sup>Ad Co-</sup> <sup>rinth: 1-</sup> <sup>cap: 1.</sup> Vt idipſum dicatis omnes  
& non ſint in vobis ſchiſmata, ſitis autem perfe  
cti in eodem ſenſu & eadem ſententiá. Wra  
caiac ſie do ſwey rzeczy <sup>Czwarta</sup> aby ſami tyl  
ko Poſtowie záſiadáli. Z kad multiplex  
commodum. Náprzod lepiej ſie ſluchác  
bede

Bed iecie ci bo w mniey ſeyliczbie ſiedac bez <sup>Czwarte</sup> <sup>aby ſent</sup> <sup>ſi poz</sup> <sup>owic zé</sup> <sup>si adak.</sup>  
gadania y rozrudu / ktory taka gromada czy  
nić muſi. Potym zachowacie piekna powa  
ge kóla wáſzego. Do tego beſpieczeńſtwo v  
twierdzicie o rym ktorzy ſwoiey nie máia aſe  
ſtency / bo ex diſcentu ſwar / z poſwartku zwa  
dá / zwady bydz moze y bitwa. Ua oſtatek iá  
ki kolwier ſekret rad wáſzych miec bedziecie /  
ktorych teraz ſluchaiac y Cudzoziemcy ná  
wet / wſyſtko widza / niezgode wáſze w wazá  
ia / y dla tego wſyſtkie R. P. conatus con  
temnunt. Z powieſci nie mogli by wſyſtki  
kiego wiedziec tak rzetelnie y doſkonale / iáko <sup>prate ſby</sup> <sup>był od ro</sup> <sup>ná cz ſin</sup> <sup>y w tym</sup> <sup>przeſtaw</sup>  
gdy ſami widza y ſlyſza. Piata. Aby rela  
cye Hetmáńskie / Poſlow wracaiacych ſie / zc.  
was nie báwieły. y niebrały wam záſu / cu  
ius vnus honeſta auaritia eit. Káczy tedy  
ábo tych po wieſzey częſci nie potrzebnych  
Orácyi zaniechác / ábo im dzien ſwietá ná  
znázác / ábo zgotá przez inſtrukcie Seymiko  
we podác / ieżeli w nich co godnego y potrze  
bnego wſyſtých wiadomoſci. Bo ieżeli tá  
ceremonia tylco (iáko mocno rozumiem) dla  
podziecowánia / lepiej iuſz chwalic y dzieko  
wác / cloc nie máſz zá co / niſz záſ gubic. Tu  
przydam do tey oceny y záſu / y owo ktore  
wam niekiedy całe ſeſſve biorz / z audiencyi  
komu pozwolney / ábo ſuplići wziętey przy  
m pado

padaiacé materye / o ktore wporne wiece bywają  
is swary. Słusznie tedy Marszałek niemiał  
by dawac tym rzeczom tak wolnego przystę-  
pu y miejsca. K zgola o to sie wbelakim spo-  
sobem starac / aby wbelkie do zguby czasu od-  
ciete byly okazye. Ktorych wy nie tylko  
nie wchodzicie / ale teſz ſami ich przyczyniacie.  
Owy mi zwołaſzają procesjami / ktore wſzy-  
scy z marszałkiem odprawuiecie na gore / w  
pztod dlugi swar wezynie wſzy / czy iſc / czy nie  
iſcy tylko poſlac kileu zpoſtrzodka ſiebie.  
Takowym y tym podobnym przeſtkodom / ni-  
cum remedium w zachowaniu porzadku w  
ſtanowionego konſultacyi wafſych / y w nieo-  
odſtepowaniu zaczetey propozycyi. To  
kom rozumial powiedzialem woli W. M.  
czyniac doſyc / wiecy przydac nie mam co & tu  
plura tibi ipſi dices: Jednace to tylko iefze  
rzeke. Jezeli lubo tym / lubo inſzym ſpoſo-  
bem / bedzie chciala R. P. w lepſzy rzad w-  
prawic tac zepſowana rade / moze trwac dlu-  
go / y w takim poſtanowieniu wiakim ſie teſz  
raznaidwie. Jezeli teſz wſzyscy w tym opus-  
kza rece / rzecz nie omylna / je przedſtego wpa-  
ku / caloſe icy y wolnoſe waga miec niemoze /  
iako przez tac zatrudnione Seymowanie.  
Gdzie bowiem naprawa Praw y <sup>executio</sup>  
gdzie zatrzymanie y <sup>glos</sup> utwierdzenie ſwobod?

Konſult-  
acii Ple-  
ban.

gdzie opisanie rzadu publicznego? gdzie o  
strzezenie bezpieczenstw Dyczyny? y niebe-  
spieczestw przypadaiacych oddalenie? Je-  
zezeli Seym / Seymowicie / ſtroz Wolnoſci  
wafſey / fundament Dyczyny wſyſtciety / nie-  
zgoda upadać y ſwanekowac bedzie? A tak  
ktozowiek iest z was zycliwy Dyczynie: Kto  
kolwiek ſnakuie ſobie te wyſokie / y z inſzymi  
Narodami nie porownane ſwobody: Kto  
kolwiek lubi to bezſliwe R. P. poſtanowie-  
nie / ktoremu inuident w iarzmie niewoli be-  
dace obce y poſtronne kraie / tu wbelkie stara-  
nie / tu ſily wſyſtkie rozumu niech obraca /  
tonieomylnie wiedzac / ze w potrzebie wietſey  
niemoze oſwiadczyc amorem Patriæ, curam  
Libertati. Ale ia rozumieiac podobno / ze to  
abo na Seymie / abo na Seymku mowie /  
vnoſe ſie nazbyt w dluga mowe. Czy teſz  
cum Democrito vnaus mihi pro Populo est, &  
Populus pro vno? Abo iako Epicurus do  
ſwego ſluchacza / tak ia do W. M. hac ego  
non multum tibi, ſatis enim magnū alteri thea-  
trum ſumus. Jakoſoli wiec / jezeli to com  
powiedzial / Wznaſz W. M. bydz ex vlu / racz  
zacyc na dobro Dyczyny / y podac miedzy  
Bracia: Jezeli teſz tac dluga nafa rozmowa  
prozna y daremna / to nam ſluzyc bedzie ono  
przysłowie, me hircum multum, te ſuppoluille

Seneca Ep.

7.

idem ibi-  
dem.

274

cribrum, czym konieze bo iusz południe nastę-  
puie / pracá do odpoczynku wabi, appetit do  
pożármu.

Ad horta-  
tione  
trzech  
Stanow

To do tad X. Pleban o konkluzyách Sey-  
mowych. Co izrozumie bydz nie drzeczy /  
dla tego puszam pod uwage wshystkich. A ze  
to ná pilnym y zycliwym staraniu Pána w-  
przed / á potym y inshych Stanow záwisto /  
pierwcy niš pitoro poloze / te kilka slow do nich  
obroce.

Do RKO  
21.

Do ciebie naprzod KRÓLV Pánie náš /  
nie moim ále Oyczyzny wshystcey / ále Wol-  
ności nášey glosem mowie / ábys iey podał  
teke / záledwie ponoszącey longa pacis mala.  
Wie tak iáko ná Petstich niegdy Krolow káz-  
dego poránku wolał Pokoiowy: Surge ó Rex,  
& rerum curam gere. Wie tak ia pobudzám  
zwykła czulosć twoie y staranie nád Państ-  
wem ktoremu pánuiesz: Ale iz nád zwyczaj-  
pilneyšey potrzebuie opátrzności / iz to zle  
Seymowanie / ktore ia predko zgubic moze /  
co raz w goršy rzád idzie / dla tego proše /  
ábyš powaga Máiestatu twego / nápráwił  
zepsowana ráde / bez ktorey kázda R. P. sli-  
ska iest do vpadcu. Prowadz tedy civium  
serca y vmysly do zgody / iedności / y do obmy-  
slawania pospolitego dobra. A to wiedz  
nieomylnie / ze poyda wshyscy łacno y ochotnie

Plutarchy  
ad Princi-  
pem in or-  
ditura.

zátwoia fu Oyczyznie zycliwošcia / y bedzie  
pewnie predkie obsequium in Principem, & Tacitus in  
amulandi amor, Validiora quam poena ex legi-  
bus aut metus. Tacitus in  
Annal. Já co procz milego v Potom-  
ności wspomnienia / y sławy niešmiertelney /  
procz wieczney y wysočiey Korony w Litbie /  
wprzed benefaci dulcem conscientiam odno-  
šic bedzieš / á potym miłosć ludu powierzones  
go / y z niey pochodzące ochotne y dobrowolne  
posluženstwo / gdy cáždy z tad dobro y šczes-  
cie swe vznawác bedzie zec holduie / oraz cie  
názywáiac y Pánem y Oycem.

Do Sena-  
natu:

Ty záš powažny Senacie / Oycze niegdy  
Wolności nášey / ktoremu pierwše práwa  
winnisiny / y swobody nábyte: Ty staraniem  
twoim strzež cálosti Oyczyzny ktora w nieod-  
miennym zátrzymániu trzech Stanow záwi-  
sta: Ty Ordinem Equestrem, to iest Semina-  
rium tuum, y iego rády / wiedz do kresu pospo-  
litego dobra: Ty Poselska Izba / tanquam fi-  
liam tuam, bez ktorey stać / y powagi swoiey  
mieć nie mozeš / ásektem powinnym wspierai /  
y zatzymywai w swey cálosti: Ty nákoniec  
powaga swoia spráwuy Civium serca / y rozne  
vmysly łacz / á do tego prowadz / áby Wolno-  
ści swey ná pomnozenie dobra R. P. náostrze-  
zenie práw / á nie ná zgube / y znišczenie ich zá-  
žywali. A tak zá pilnym staraniem two-

275

275



am/będzie latissima Reip. forma, cui ad sum-  
mā libertatem nihil deerit, nisi pereūdi licentia.

Sattema de  
C/tem. lib.  
I. c. I.

Inā koniee o generose sanguis, Oyczyznie y  
Wolności obowiazana Żacna Szlachto Pol-  
ska/ieżeli tego ieżdes rozumienia/ że amilla li-  
bertate nemo vivit vt oportet, neq; haurit hunc  
communem aerem sed inficit; Jeżeli wielkie  
przykłady Przodków twych w sercu twym co  
mogą: Jeżeli trwa ieżze vmyślow wspania-  
ty/ y wam; Wrodzenia należacy/ w pilnym a  
czulym swobod twych strzeżeniu: Jeżeli chce-  
cie aby długo y nieodmiennie kwitnęła:

Qualita multo sanguine gloria,  
Reperta multo, Regibus altior,  
Ipsaq; Maiestate maior.

Sarbieuiue  
lib. 4: Ly-  
rii:

To jest stoda y złota/ ktora sie przed wbyst  
Kiego swiatā Liarodami bezycicie Wolność.  
Wbystko staranie wbystkie siely obroccie na  
ta/ abyście ież przez niezgode waze niepowetowa-  
na z guba niestracili. Ta gotowoscia/ ta o-  
dota/ ktora przeciwo Liiepryiacielom ież  
dotatki lozyc/ y krewo lac/ czestoctoc wielkim  
sercem gotowiscie / taż y teraz wzewnetrz-  
nym niebezpieienstwie chciecie ież vsluzyc. A  
zsluzyc non iactura zdrowia y Fortuny/ ale  
plynym y wyzlatwym o calosc ież staraniem/  
ale wospleniem zlych/ ktore ia gubia/ nafo-  
waw y znowy zlotow. Uiech zgola to waze w eto-  
rym

Oym sie sluznie Kochacie Niepozvvalam, praw-  
strzec y swobod/ niech sie na dobro Oyczyzny  
obraca/ a nienavstuge swey chciwosci/ y ame-  
bicyiey/ y ludzi prywatnych potegi. To  
wiedcie nieomylnie / iz ieżeli sie wroci staro-  
zytna ona Przodkow wazych wvstudze pu-  
bliczney pocciwosc: Jeżeli prawdziwe v-  
kochanie Swobod / a pilne staranie o dobro  
pospolite/ w sercu wazyim znaydowac sie bed-  
zie/ Obaczycie predko szesliwe Oyczyzny waz-  
ney/ postanowienie/ Obaczycie Prawa w kre-  
kucyey stare zwyczajie w zachowaniu / rade w  
dobrym porzadku/ kwitnaca Wolność w mi-  
lym potciu / przy choynych Ziemi wazyey  
starbach obfite szescie y dostatci / niezyciey  
chciwosci ani krzywdzie niepodlegle. A ile-  
ktoc sluzna przyczyna R. P. do woyny po-  
ciagnie/ mioscia Oyczyzny/ y obrona wiary  
swietey pobudzone mestwo/ dzielność / y od-  
waga waza/ strasna wbystkim nieprzyiaciel-  
lom bedzie. A szesliwa broń Polska ten-  
kres zwyciestw w Liarodach Poganskich od-  
nieste / ktoryoni w naydalszych granicach  
panstw swych vznawia.

Czego vprzeimym sercem Oyczyznie mo-  
iey miely zyzac/ te ctota prace konze. Dai-  
to Boze/ aby na iakiekolwiek ież  
dobro/ y pożytek.

Faint, illegible text on aged, yellowed paper, possibly bleed-through from the reverse side. The text is arranged in approximately 20 horizontal lines. The paper shows signs of wear, including creases and discoloration.